

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

PREVENCE NÁSILÍ NA DĚTECH NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Bakalářská práce

18. 8. 2011

Zuzana Benešová

vedoucí práce: Mgr. Kateřina Šulěřová

Abstract

Prevention of violence against children in primary schools

Violence committed against children is a serious problem, on which each of us should be sufficiently informed. It is a socially unacceptable phenomenon violating human rights. Cases of children torment, abuse and neglect have been still more frequently covered in media recently. It is very important for prevention of this social pathological phenomenon that children should be informed as much as possible about violence committed against children. And primary school should be one of the sources of the information.

The theoretical part of the bachelor thesis describes forms of violence committed against children, its consequences and of course prevention of this phenomenon. It also focuses on development specifics of the pubescent children who formed the research sample for subsequent research into the issue.

The first goal of the thesis was to find out and compare the extent of awareness of violence against children among pupils from selected primary schools.

The second goal was to find out what prevention programs and activities focused on prevention violence against children are in place in two selected primary schools in České Budějovice and Bechyně.

Pupils from both the schools showed awareness adequate to the extent of the activities implemented in the schools. Pupils from the České Budějovice school are better informed on violence against children than those from Bechyně. Their school also provides more preventive activities in this sphere.

The goal of the thesis was to outline the issue and possible prevention of this social pathological phenomenon and to map the extent of its prevention in selected primary schools.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Prevence násilí na dětech na základních školách” vypracovávala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 SB. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum.....

Podpis studenta

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Kateřině Šulěřové za metodické vedení práce, trpělivost, cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům a žákům obou škol za vstřícnost a v neposlední řadě patří díky také mé rodině a všem blízkým za podporu a pomoc.

OBSAH:

Úvod.....	8
1 Současný stav.....	9
1.1 Násilí na dětech.....	9
1.1.1 Syndrom CAN.....	9
1.1.2 Syndrom CSA.....	10
1.2 Formy násilí na dětech.....	10
1.2.1 Tělesné týrání.....	10
1.2.2 Psychické týrání.....	11
1.2.3 Sexuální zneužívání.....	12
1.2.4 Zanedbávání dětí.....	14
1.2.5 Zvláštní formy týrání a zneužívání.....	15
1.3 Šikana.....	16
1.3.1 Projevy šikany.....	17
1.3.2 Agresoři.....	18
1.3.3 Oběti.....	18
1.3.4 Fáze šikany.....	19
1.4 Prevence násilí na dětech.....	20
1.4.1 Primární prevence.....	20
1.4.2 Sekundární prevence.....	21
1.4.3 Krizová intervence.....	24
1.4.3.1 Výchozí body a principy krizové intervence.....	24
1.4.3.2 Přístup k dětským obětem násilí.....	25

1.4.3.3 Přístup krizového pracovníka.....	25
1.5 Charakteristika dětí staršího školního věku.....	26
1.5.1 Hlavní psychologické charakteristiky období dospívání.....	27
1.5.2 Vývoj základních schopností, dovedností a zájmů.....	27
1.5.3 Kognitivní vývoj.....	27
1.5.4 Emoční vývoj a socializace.....	28
2 Cíle práce, hypotézy, výzkumné otázky.....	29
2.1 Cíle práce.....	29
2.2 Hypotézy práce a výzkumné otázky.....	29
3 Metodika.....	30
3.1 Metodika kvalitativního výzkumu.....	30
3.2 Metodika kvantitativního výzkumu.....	30
3.2.1 Metoda sběru dat.....	30
3.2.2 Metoda zpracování dat.....	31
3.3 Výzkumný soubor.....	31
3.3.1 Výzkumný soubor kvalitativního výzkumu.....	31
3.3.2 Výzkumný soubor kvantitativního výzkumu.....	32
4 Výsledky.....	33
4.1 Výsledky kvantitativního výzkumu.....	33
4.2 Výsledky kvalitativního výzkumu.....	48
5 Diskuze.....	50
5.1 Informovanost žáků ZŠ o násilí na dětech.....	51
5.2 Preventivní aktivity zaměřené na násilí na dětech na ZŠ ČB a ZŠ Bechyně.....	59
5.2.1 Prevence násilí na dětech na ZŠ Bechyně.....	59

5.2.2 <i>Prevence násilí na dětech na ZŠ ČB</i>	60
6 Závěr	62
7 Klíčová slova	64
8 Seznam použitých zdrojů	65
9 Přílohy	

Úvod

V dnešní době se stále více objevují zprávy o týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Jak v televizi, tak v novinách se dozvídáme o nových případech. Ale zdaleka ne všechny případy jsou detekovány a řešeny, protože děti, které jsou týrané či zneužívané, se neumí násilí adekvátně bránit (často ani samy nemohou), mají strach z vyšetřování, z toho, že jim pachatel bude ještě více ubližovat, nebo si myslí, že je toto chování správné.

Téma práce jsem si vybrala, protože se jedná o aktuální problém naší společnosti. Stále se hledá nejúčinnější prevence zaměřená na tuto problematiku, která by se neměla přehlížet nebo brát na lehkou váhu. Dalším důvodem, proč jsem si toto téma zvolila, je, že sama jsem byla svědkem násilí na dětech. Konkrétně se jednalo o šikanu. Zajímalo mne, jaké jsou v dnešní době možnosti prevence proti násilí na dětech na ZŠ. Podle mě by v rámci účinné prevence tohoto sociálně patologického jevu měl každý dospělý člověk i dítě znát typické formy i průběh násilí a možnosti odborné i laické pomoci, protože nikdy neví, kdy se může stát její obětí.

Při zpracování mé bakalářské práce jsem se zaměřila především na žáky ZŠ s cílem zjistit, do jaké míry jsou informováni o problematice násilí na dětech, jaké znají formy násilí, co by dělali v případě ohrožení či jestli znají nějakou oběť násilí. Dále jsem se ve své práci snažila zmapovat preventivní činnost výchovného poradce na vybraných školách. Zde bylo mým cílem zjistit, jaké mají vybrané základní školy preventivní programy a jaké konkrétní preventivní aktivity zaměřené na násilí na dětech realizují.

Má bakalářská práce slouží jako zpětná vazba vybraným školám, ale může být inspirací i ostatním základním školám v ČR, které chtějí řešit problematiku prevence násilí na dětech.

1 Současný stav

1.1 Násilí na dětech

Stará zkušenost říká, že násilí plodí násilí. Násilí uvnitř rodin nebo ve školním kolektivu se týká všech zúčastněných, nejen oběti. Děti vystavené násilí v rodinách se naučí zpracovávat podněty ze zevního prostředí jinak, než je zpracovávají děti, které násilí vystaveny nebyly. Trvalým typem reakování se často stává u některých jedinců naučená útočnost, u jiných naučená bezmoc. Oběti násilí se také častěji a snadněji násilně chovají ve svém pozdějším životě. Je doloženo, že děti, které stály před soudem v roli oběti násilí, před ním často stojí později znovu, avšak jako pachatelé násilí. (1)

Existuje mnoho mezinárodních programů, kampaní a aliancí, které se zabývají prevencí násilí např. Violence Prevention Alliance (VPA). Jedná se o síť členských států a mezinárodních organizací, které se snaží zabránit či minimalizovat násilí. Zaměřuje se na rizikové faktory vedoucí k násilí a podporuje multikulturní spolupráci. (13)

Je jisté, že vyrůstání v rodině, kde je násilí běžné, poškozuje vývoj dítěte. Dochází k tomu nejen vlivem toho, že dítě násilí přihlíží, nebo je jeho obětí, ale i tím, že taková rodinná atmosféra neumožňuje řádnou rodičovskou péči. (15)

V této práci jsem se zaměřila na prevenci násilí na dětech na základních školách. Násilí na dětech je zde definováno jako týrání, zneužívání, zanedbávání a šikana.

1.1.1 Syndrom CAN

Syndrom CAN znamená syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. V anglosaské literatuře je obecně označován jako Child Abuse and Neglect (CAN) a odtud převzatý i do naší terminologie. Jedná se o soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči.

Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte. (3)

1.1.2 Syndrom CSA

V anglosaské literatuře se rozlišuje též syndrom CSA (Child Sexual Abuse), jedná se o syndrom sexuálně zneužitého dítěte. Syndrom CSA se vyznačuje takovými symptomy, jako jsou např. nízká sebeúcta, poruchy spánku, strach, deprese, delikvence, sexuální dysfunkce a zneužívání jiných. (2)

Mezi nejtěžší formy CSA patří komerční sexuální zneužívání dětí. V literatuře je označováno anglicky Commercial Sexual Exploitation of Children (CSEC) a v posledních letech na sebe soustřeďuje značnou pozornost světové odborné i laické veřejnosti. Komerční sexuální zneužívání dětí je obecně definováno jako každé užití dětí pro sexuální účely za finanční či jinou odměnu. Mezi hlavní formy CSEC patří obchodování s dětmi, dětská prostituce a dětská pornografie. (8)

1.2 Formy násilí na dětech

1.2.1 Tělesné týrání

Tělesným týráním se rozumí fyzické zranění dítěte či selhání při jeho prevenci nebo fyzické utrpení dítěte, včetně úmyslné otravy nebo udušení, pokud existuje konečný důkaz či důvodné podezření, že bylo spácháno vědomě nebo mu vědomě nebylo předem zabráněno. Je-li dítě v útlém věku týráno, existuje velké nebezpečí, že bude v pozdějším věku agresivní a násilné, že se z něj stane společensky nepřizpůsobivý jedinec. (24) Tělesné týrání můžeme rozdělit na aktivní a pasivní.

Tělesné týrání aktivní povahy zahrnuje všechny akty násilí na dítěti. První podskupinou tělesného aktivního týrání je tělesné týrání s následným poraněním, kdy poranění vzniklo v důsledku bití, popálení, opaření, trestání a selháním ochrany dítěte před násilím. Druhou podskupinu tvoří tělesné týrání dětí, které nemá bezprostřední známky tělesného poranění, ale děti jsou zasaženy utrpením způsobeným dušením,

otrávením či jinými podobnými skutečnostmi. Dále můžeme do této podskupiny zařadit případy dětí záměrně vystavovaných opakovaným lékařským vyšetřováním a dětí sexuálně zneužívaných za užití násilí. Osoba pečující o dítě v těchto případech často uvádí nepravděpodobné zdůvodnění vzniku poranění. Dítě často nechce o způsobeném poranění hovořit.

Tělesné týrání pasivní povahy se vyznačuje nedostatečným uspokojením nejdůležitějších tělesných potřeb dětí, a to i v návaznosti na psychické a sociální potřeby. Jedná se o úmyslné, ale i neúmyslné neposkytování péče, které se vyskytuje u rodičů značně zaostalých nebo u rodičů s psychickými poruchami. Do této skupiny můžeme zařadit též opomenutí v péči o dítě, které vyústí v jeho poranění či smrt. V uvedených případech dítě neprospívá, je zanedbané a vyznačuje se nedostatečným rozvojem v mnoha oblastech. Nejzávažnějším důsledkem je zpustnutí dítěte, v krajním případě smrt dítěte. (2)

1.2.2 Psychické týrání

Jiří Dunovský v knize „Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě“ uvádí, že psychické týrání je pojem obecně značně nejasný a také se o něm zdaleka tak nehovoří. Dokonce i specializovaná pracoviště zabývající se týranými dětmi jsou zaměřena především na fyzické a sexuální týrání a zneužívání. Můžeme si to vysvětlit tím, že tyto fenomény jsou lépe vymezené a následky takového jednání jsou na první pohled zřetelné a koneckonců i dobře prokazatelné. Navíc se dají snadno objektivně doložit např. fotografiemi. Psychické týrání je zdokumentovatelné velice obtížně a i v našem soudnictví se s touto problematikou setkáváme jen velmi zřídka právě z těchto důvodů. (3)

Psychické týrání spočívá v takovém jednání, které má závažný nepříznivý vliv na citový vývoj a chování dítěte. Může mít formu slovních útoků na sebevědomí dítěte, opakovaného ponižování, odmítání či zavrhování dítěte. Jde však i o případy, kdy je dítě vystavováno závažným domácím konfliktům, je násilně izolováno nebo kontrolováno s cílem vyvolat pocit citového ohrožení. Dále může jít o podrývání

sebedůvěry a sebevědomí dítěte opakovaným urážením nebo podceňováním. Rodiče mohou klást na dítě nerealistické nároky, které dítě není schopno splnit a následkem toho jsou rodiče stále nespokojeni, ať už jde o sportovní výkony, školní výsledky či jakékoliv další výkony dítěte. Dítě tak nabývá dojmu, že nikdy nebude pro rodiče dost dobré.(2)

Dítě, které bylo citově týráno a které si nevytvořilo silné citové pouto k rodičům, nebude později pravděpodobně schopné navázat kvalitní vztah s jinými dospělými osobami. Pokusí-li se s ním někdo navázat přátelství, bude ho možná odmítat. Může být ve stálém konfliktu s ostatními dětmi, protože neumí vyjadřovat pocity jinak než agresí. (24)

1.2.3 Sexuální zneužívání

Rada Evropy definovala v roce 1992 sexuální zneužívání jako nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo se s dítětem dostal do nějakého styku. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba. (18) Ve většině případů má sexuální zneužití krátkodobé i dlouhodobé následky. (24)

Sexuální zneužití se dělí na zneužití bez tělesného kontaktu (bezdotykové) a s tělesným kontaktem (dotykové).

Do bezdotykové formy sexuálního zneužívání zejména patří:

- exhibicionismus, při kterém dospělý ukazuje své genitálie a často upřednostňuje jako cíl děti,
- harassment, který je vymezován jako znepokojování, zneklidňování dítěte slovními výpady, poplácáváním po zadku, tisknutím k sobě, pokud toto chování u dospělého má sexuální podtext,
- obscénní telefonické hovory,
- přinucení dítěte k obnažení a fotografování, k prohlížení si časopisů s

pornografií.

Do dotykové formy sexuálního zneužívání spadá zejména:

- jednání, při kterém je dítě dospělým obtěžováno, líbáno, osaháváno na erotogenních zónách, často je doprovázeno slovními útoky,
- sexuální útok, kdy se dospělí za užití síly dotýká dítěte na jeho erotogenních zónách, mazlí se s ním a poškozují ho tím, že do něj vniká např. prstem, jazykem či předměty,
- znásilnění, které spočívá ve vynuceném vniknutí do vagíny, konečníku či úst dítěte penisem,
- incest, který je vymezován jako sexuální aktivita mezi dvěma osobami, jimž není zákonem dovoleno uzavřít sňatek,
- styk mezi stehna,
- komerční sexuální zneužívání, které může mít podobu dětské pornografie, dětské prostituce a obchodu s dětmi za účelem sexuálního zneužití. (2)

Další formou sexuálního zneužívání je sexuální turistika. Dětskou pornografii a prostituci bychom spíše očekávali v Thajsku, ale i u nás se tento jev pomalu rozšiřuje. Cizinci k nám přijíždějí již s cílem, že se zde sexuálně uspokojí dítětem. Vždy se jedná o formu kontaktní.(3) Sexuální zneužívání dětí v souvislosti s turistikou padá na vrub nejen pedofilů, kteří se na sexuálním zneužívání dětí podílejí hlavní měrou, ale i na skupiny vyhledávající sexuální kontakt s jedinci pubertálního věku a dále na skupinu, která děti sexuálně zneužívá jen příležitostně, aniž by se na ně výhradně orientovala. Počet dětí, které jsou prostituovány, stále stoupá. Kromě toho se zdá, že se tento jev šíří. Příliv sexuálních turistů přichází hlavně z ekonomicky rozvinutých zemí a zaměřuje se na chudé země. Proti tomuto jevu navrhla komise Rady Evropy soubor navrhovaných akcí. Jedná se o odrazování a trestní stíhání jedinců sexuálně zneužívající děti, dále je nutno posílit spolupráci členských zemí v soudní oblasti, vyzvat členské státy, aby tomuto negativnímu jevu čelily společně a působit současně na poptávku i nabídku sexuální turistiky se zaměřením na děti. (4)

1.2.4 Zanedbávání dětí

Zanedbávání se vyznačuje nedostatkem péče způsobujícím závažné ohrožení vývoje dítěte nebo nebezpečí pro dítě. Tělesné zanedbávání spočívá v selhání při zabezpečení tělesných potřeb dítěte, jako je výživa, ošacení, přístřeší, zdravotní péče a ochrana před ohrožením. Citové zanedbávání se vyznačuje selháním v zabezpečení citových potřeb dítěte v oblasti lásky a smyslu příslušnosti. Dále se ještě rozeznává zanedbávání vzdělání, které se vyznačuje selháním v zabezpečení plných možností vzdělávání dítěte (tj. vytrvalé absence dítěte ve škole, dětská práce v domácím prostředí či mimo domov). Krajním případem je izolace dítěte od lidské společnosti. Dalším druhem je zanedbávání v oblasti zdravotní péče v případech, kdy dítě potřebuje tuto péči, nebo v případech, kdy je opomíjena základní preventivní zdravotní péče a taktéž nedostatečný dohled přiměřený věku dítěte, projevující se zvýšeným počtem úrazů dítěte, kterým bylo možné zabránit. Zanedbání péče většinou pozorují sousedé v místě bydliště dítěte. Informace lze také získat od pedagogů, kteří mají možnost všimnout si charakteristických projevů dítěte ve škole. (2)

Zanedbávané děti a mladistvé osoby mohou mít trvale hlad, nedodržovat základní hygienické návyky, být chronicky unavené a mít velmi omšelé oblečení. Dále mohou nosit znečištěné a zapáchající ošacení, být vyhublé, často chodit pozdě do školy, či za školu. Také se může stát, že mohou trpět neléčenými zdravotními problémy, projevovat sklony k sebepoškozování, mít malou sebeúctu, vykazovat neurotické chování, postrádat sociabilní chování, mít vnitřní nutkání ke krádežím a chronicky utíkat z domova. (6)

Josef Langmeier uvádí v knize „Dětská psychoterapie“ rozdíl mezi „výchovnou zanedbaností“ a „psychickou deprivací“. Výchovná zanedbanost postihuje spíše povrchové stránky osobnosti dítěte – jeho běžné hygienické návyky, způsoby životosprávy, osvojování si kulturních dovedností, znalostí, jednání ve shodě se sociálními normami apod. Tento typ zanedbání je někdy označován jako deprivace kulturní. Psychická deprivace (podle mezinárodní konvence dnes označovaná jako emoční zanedbanost) se naproti tomu spíše týká hlubších složek osobnosti, jedná se

především o rozvoj poznávacích a emočních funkcí. U některých deprivovaných dětí je nejnápadnější jejich celkové psychomotorické opoždění v útlém věku, zejména retardace vývoje řeči a sociálních dovedností. Jiné nemusejí být v tomto směru nápadné, ale vykazují ve svých emočních projevech a ve svých vztazích k lidem odchylky od chování dětí v příznivějším sociálním prostředí. Například některé děti se sice s lidmi přáteli snadno a rády, ale jejich vztahy jsou povrchní a přelétavé, jiné jsou žárlivé, vynucují si pozornost a projevy náklonnosti různými provokacemi a jsou agresivní vůči druhým dětem, další jsou pasivní a spíše uzavřené do svého světa, bez zájmu o lidské vztahy.(7)

1.2.5 Zvláštní formy týrání a zneužívání

Do této skupiny patří systémové týrání, Münchhausenův syndrom by proxy, organizované zneužívání dětí, rituální zneužívání a sexuální turismus, o kterém je již zmíněno v kapitole *1.2.3 Sexuální zneužívání*.

Systémové týrání představuje druhotné ubližování dítěti tzv. sekundární viktimizací. Příkladem systémového týrání jsou případy, kdy se dítě poprvé svěří odborníkovi se svým problémem a jeho výpověď je zpochybněna, dítě je opakovaně vyslýcháno a tím se mu opětovně vybavují traumatické zážitky z minulosti, či je traumatizováno opakovanými lékařskými prohlídkami, které se provádějí nadbytečně. Dále může jít o případy, kdy dítě úzkostně prožívá opakovaný policejní výslech, či je-li prováděn výslech u soudu za přítomnosti pachatele.

Münchhausenův syndrom by proxy (v zastoupení) představuje případy, kdy rodiče vědomě produkují u dítěte symptomy nemoci – např. úmyslnými otravami různými léky, nebo si je vymýšlejí tak, aby dítě pro ně bylo vyšetřováno a léčeno. Cílem je zde získání pozornosti, péče, lítosti zdravotnickým personálem. (3)

Organizované zneužívání dětí zahrnuje případy závažných forem sexuálního zneužívání s rostoucím důrazem na jeho organizovanost. Organizovanost přesahuje hranice města, země či kontinentu. Vedle dětské prostituce lze do této skupiny řadit i dětskou pornografii v kontextu se sexuální turistikou a nový typ obchodních aktivit, ve

kterých dítě vystupuje jako zboží.(2)

Dále sem patří rituální zneužívání, které je definováno jako zacházení s dětmi, které se uskutečňuje v souvislosti se symboly, jež mají náboženskou, magickou či nadpřirozenou charakteristiku a jsou součástí určitého organizovaného společenství. Nemusí se však vždy jednat o skupinový jev a nelze předjímat, jak se bude zneuživatel k dítěti chovat. Vyzývání těchto symbolů a provozování aktivit je užíváno též k nahnání strachu dítěti. (2)

V dnešní době se stále častěji objevují nové pojmy násilí na dětech jako cyberbullying neboli kyberšikana, grooming, hoax, flaming a další. Cyberbullying je forma šikany přes elektronická zařízení jako je například počítač. Grooming popisuje situaci, kdy se dospělý seznámí s dítětem přes internet a vyláká jej na schůzku obvykle za účelem sexuálního zneužití. Hoax je řetězová zpráva, která šíří poplašnou nebo nebezpečnou informaci a flamingem se rozumí umístování vědomě nepřátelských a urážlivých vzkazů na internet s cílem někoho rozčítit či urazit. (27)

1.3 Šikana

Problematicke šikany věnuji samostatnou kapitolu mé práce, ačkoli by bylo dobře možné její konkrétní podobu zařadit do výše uvedených forem násilí. Důvodem je, že se šikana v dnešní době vyskytuje ve velké míře nejen ve školách, ale i na pracovištích. Pro kolektiv školní třídy je šikana jedním z typických sociálně patologických jevů, které se zde mohou vyskytovat. Stále se hledá účinné řešení jak šikaně předcházet či jí včas odstranit a minimalizovat její následky na jednotlivce i na celý kolektiv.

Šikanování nabývá mnoha forem. Ve fyzickém smyslu může znamenat třeba jen strkání do nějakého dítěte, ale i jeho šťouchání, bití, kopání, postrkování, až po údery nějakým předmětem. Někdy mohou agresori sáhnout i po zbrani. Jindy bývají terčem jejich zlomyslných kousků předměty ve vlastnictví vyhlédnuté oběti. Neméně devastující vliv mají na oběti i slovní urážky. (6)

P. Řičan (1994) definoval šikanu jako agresi, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině víceméně bezbranným, ať už pro fyzickou nebo jinou

slabost nebo nemožnost účinné obrany. (3)

I přes obecné povědomí o její existenci zůstává šikana většinou trpěna. Šikana bývá nenápadná nebo se vyskytuje mimo dohled učitelů, a tak mnoho dětí trpí v tichosti.(24)

1.3.1 Projevy šikany

Projevy šikany můžeme rozdělit na přímé a nepřímé. Mezi nepřímé známky šikany patří např. žák, který:

- je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády,
 - o přestávkách zůstává v blízkosti pedagogů,
 - působí smutně, nevyrovnaně, stísněně,
 - se uzavírá do sebe, stále mu chybí věci, jeho oděv může být špinavý,
 - má zhoršující se školní prospěch,
 - začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole,
 - může mít odřeniny, modřiny, škrábance, které nedokáže uspokojivě vysvětlit.
- (19)

Přímé známky šikany jsou:

- zesměšňování,
- nadávání a neustálé kritizování,
- ponižování před vrstevníky,
- poškozování oděvu a osobních věcí,
- ignorování a pohrdání,
- vydírání a vyhrožování,
- bití a jakékoli tělesné napadání,
- nucení k sexuálním praktikám. (9)

1.3.2 Agresori

Typickým rysem násilníka je snaha dominovat a ovládat okolí. Šikanující děti jsou tělesně zdatné. Otevřené násilí považují za přirozený prostředek k uspokojení silné potřeby dominovat. Většina násilníků typicky vykazuje vysoký stupeň sebevědomí. Určitá část z nich však trpí hlubokými pocity méněcennosti. (9) Musíme také rozlišovat mezi těmi, kteří chtějí někoho potrápit jen krátkodobě, aby si tak ventilovali své okamžité rozrušení, a chronickými šikanovateli, jejichž chování je narušené po všech stránkách. (6)

Z praktického diagnosticko-nápravného hlediska existují tři typy agresorů – iniciátorů šikanování. První typem je agresor, který je hrubý, primitivní, impulzivní, s kázeňskými problémy. Má narušený vztah k autoritě, někdy může být zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních. Druhý typ agresora je velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, zvýšeně úzkostný. Někdy může mít i sadistické tendence v sexuálním smyslu. Jeho násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků. Třetí typ je tzv. „Srandista“, který je optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezdědka oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Je zde patrná snaha zdůraznit „humorné“ a „zábavné“ stránky. (10)

1.3.3 Oběti

Jestliže dítě patří mezi utlačované a nesmělé, jistě mu hrozí víc než ostatním, že se jednoho dne stane obětí agrese – což v žádném případě neznamená, že se to musí stát. Nesmělost je vlastnost, která se těžší skrývá, protože právě ona ovlivňuje mezilidské vztahy, způsob mluvy, chování, chůze atd. Jakákoliv jiná viditelná známka slabosti, např. fyzické nebo mentální postižení, bude mít pravděpodobně stejné důsledky jako velká nesmělost. V některých případech může stačit pouze ošklivý rys ve vzhledu dítěte, jako je například nehezký obličej, hnisavé akné, velmi silné brýle. (11)

Typologie obětí dle Michala Koláře:

Pro praktické potřeby prevence je vhodné vědět něco o podskupinách a typech obětí. Podle předcházejících poznatků existují:

- oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem,
- oběti „silné“ a nahodilé,
- oběti „deviantní“ a nekonformní,
- šikanovaní žáci s životním scénářem oběti.

Dále rozlišujeme oběti, které nemají ani jednoho kamaráda a jsou zcela izolované, a oběti, které mají alespoň jeden pozitivní opětovaný vztah. Oběti mohou být velmi slušní žáci s dobrým prospěchem, ale všechno je jinak, když se oběti stanou vyhlášení darebáci a provokatéři. Tady je rozpletení problému, kdo koho napadl, kdo koho týral, velmi obtížné. Stává se také, že oběť je současně agresorem.(10)

1.3.4 Fáze šikany

První fáze je nazývána zrod ostrakismu. Jedná se o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Následuje fáze fyzické agrese a přitvrzování manipulace. V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich vybíjejí nepříjemné pocity - například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se ze začátku nejvíce subtilní fyzická agrese. (16)

Vytvoření jádra je další fází šikany. Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito agresori začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. Z počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už

osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Poté následuje fáze, kdy většina přijímá nově nastavené normy. Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. Málokdo se mu dokáže postavit. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Závěrečná fáze se nazývá totalita, neboli dokonalá šikana. Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě skupiny lidí, na „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva a ti druzí nemají práva žádná. (16)

1.4 Prevence násilí na dětech

Prevence ubližování dětem je, nebo měla by být, přirozenou součástí systému na ochranu dětí v každé společnosti. Zahrnuje několik oblastí, které se dotýkají duševního a tělesného zdraví dítěte, rodiče, jejich vzájemného vztahu, vztahu rodičů, podmínek v užším a širším společenství, stavu společnosti a v dnešním globalizujícím se světě i rámci celého lidského společenství. Cílem prevence je předejít vzniku traumatizace dítěte, zabránit jejímu pokračování a zabránit rozvoji dlouhodobých zdravotních, sociálních a psychologických následků na zdraví dítěte. Podle těchto cílů můžeme prevenci rozdělit na primární, sekundární a terciární. Jednotlivé složky prevence se u většiny preventivních programů nutně překrývají a kombinují. (9)

1.4.1 Primární prevence

Pro takové společenské jevy, jakými jsou i týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte a šikana se často užívá obrazu plovoucího ledovce. To znamená, že lékaři, psychologové, sociální služba, krizová centra aj. zachycují jen to, co je nad povrchem, tedy to, co už je zjevné, co už se stalo. Je však zřejmé, že pod tímto zjevným vrcholem je daleko mohutnější vrstva patologie potenciální. To znamená, co je teprve připraveno

stát se zjevným, budou-li podmínky příznivé. Tato patologie neexistuje zatím reálně. (3)

Cílem primární prevence není zabránit jednotlivcům páchat násilné trestné činy; primární prevence má za cíl snížit riziko tohoto chování v celé populaci. Výsledkem primární prevence by mělo být celkové snížení tohoto jevu, ačkoliv někteří jedinci se budou nadále chovat násilnicky. (20)

Primární prevence má za cíl snížení pravděpodobnosti vzniku poškození. Primární prevence je nespecifická, jejímž cílem je podpora zdravého vývoje dítěte a rodiny; specifická, jejímž cílem je snížit nežádoucí vlivy, které přispívají ke vzniku poškození zdraví dětí. (21)

V rámci primární prevence by se měla škola zaměřit na rozvoj schopností řešit konfliktní situace nenásilným a bezpečným způsobem. Děti by měly mít informace o bezpečí, kdo jim může pomoci v případě ohrožení, komu mohou telefonovat, pokud se cítí ohrožené. Měly by vědět, jak mají volat v případě ohrožení na Policii, jak jim může pomoci policie, sociální pracovníce, ale i například pracovníci Linky bezpečí. (28)

Učitelé by měli být proškoleni v této problematice, aby dokázali dítě vyslechnout, poskytnout mu informace a odkázat jej na další péči. Měli by umět poskytnout informace i oběti násilí. (28)

1.4.2 Sekundární prevence

Ve spojitosti s CAN sekundární prevencí rozumíme:

Předně vytipování rizikových skupin obyvatelstva a rizikových životních situací, za nichž nejspíše dochází k týrání, zanedbávání či zneužívání dítěte a za druhé cílené, programové působení na tyto skupiny lidí a na tyto situace tak, aby se riziko CAN snížilo na minimum.

Rizikovní dospělí, rizikové děti, rizikové situace

- Fyzické týrání dítěte

Rizikovní dospělí bývají lidé s anomálním vývojem osobnosti (psychopatie), zvláště ti s agresivními povahovými rysy, někteří lidé psychicky nemocní (psychotici), někteří lidé s neurotickými obtížemi, alkoholici, toxikomani, mladiství rodiče, nevyspělí, lidé se zvláštním životním stylem, stoupenci agresivních rituálů apod. a lidé dlouhodobě ve stresové situaci, např. nezaměstnaní. (3)

Mezi rizikové děti patří zejména děti s lehkými mozkovými dysfunkcemi, neklidné, impulzivní, zlostné, úzkostné. Děti, které provokují svou „neodůvodněnou“ ustrašeností. Dále sem patří děti mentálně retardované, děti s lehce sníženými intelektovými schopnostmi, ve škole neprospívající, děti neobratné, nešikovné atd. Ne vždy je možné riziko týrání dítěte odvodit z rysů osobnosti účastníků, tj. dospělých a dětí. Určitou roli hrají i činitelé situační. Například může jít o zkratkovité jednání otce nebo matky v návalu žárlivé pomstychtivosti, když objevili „zradu“ toho druhého a chtějí mu ublížit na tom nejcennějším, co má – tzv. Médein komplex. Jde zpravidla o milenecké a manželské konflikty, rozvodové situace, porozvodové spory o děti, jakékoliv stresové situace, alkoholová, drogová či jiná intoxikace, hmotná bída či stres při prožitku vlastní viny. (3)

Výzkum v této oblasti ukazuje, že fyzicky zneužívané děti mají mnohem větší sklon k zlostnému chování než jejich vrstevníci a při neúspěchu jsou snadno frustrovány. Starší děti vyrůstající v atmosféře násilí v rodině často reagují agresivně. Obzvláště zajímavé je, že chlapci, kteří v atmosféře násilí vyrůstali, snadněji podléhají emocím spojeným se zlostnými hádkami než jejich vrstevníci a častěji se do takových hádek zapojují. Tato tendence často přetrvává až do dospělosti a v podobě násilí a zneužívání se odráží v jejich dospělých vztazích. (15)

- Pohlavní zneužívání dítěte

V tomto případě patří mezi rizikové dospělí nejen nejbližší vychovatelé dítěte, ale i jiné osoby, které přicházejí do styku s dítětem v rodině nebo mimo ni. Jde o širší okruh příbuzných, rodinných přátel, známých, ale také učitelů, vedoucích kroužků a skupin apod. V naprosté většině případů jde o muže. Především to bývají muži trpící sexuálními úchylkami, muži staršího věku, jejichž kontrolu nad pudovým jednáním omezují onemocnění, demence či jiné poruchy, muži sexuálně hyperaktivní, alkoholici, toxikomani a jiní.

U nejmenších rizikových dětí pohlaví prakticky nerozhoduje. U dětí od předškolního věku výš přicházejí v úvahu takřka výlučně děvčátka, přičemž zvýšenému riziku jsou vystaveny především holčičky výrazně ženských tvarů, jemné a kypré, holčičky koketní, mazlivé, se „svádívě“ ženským chováním.

Mezi rizikové situace patří především stísněný životní prostor rodiny, „příležitosti“ - např. otec pečuje o nemocné dítě a to vyžaduje intenzivní tělesný kontakt, „cizí“ muži žijící v rodině, návštěvníci, přátelé apod., u nichž se nemohlo vytvořit sexuální tabu, jaké se zpravidla vytváří u vlastních rodičů a sourozenců dítěte, alkoholová, drogová intoxikace, celkově „uvolněná“ sexualita v rodině. (3)

- Zanedbávání

Zanedbávání dětí znamená v užším slova smyslu neuspokojování bazálních potřeb. Oběti jsou vystavovány hladu, zimě, nepořádku. Může jít také o zanedbání ochrany dětí a lékařské péče. (5)

Je nutné si přitom uvědomit, že zanedbávané dítě je v podstatě jiné než dítě týrané nebo pohlavně zneužívané. V tomto případě není dítě obětí agrese nebo jiné aktivity dospělého, ale jeho neaktivity. Proti nezájmu dospělého aktivní obrana není. Zanedbávání je děj dlouhodobý, takže se nanejvýš skládá z mnoha „příležitostí“ nebo jiných časově omezených aktů. Naproti tomu ovšem nutno počítat s nejrůznějšími kombinacemi rizikových činitelů vnějších i vnitřních. (3)

1.4.3 Krizová intervence

V této problematice je určitě důležitá také krizová intervence, jelikož se u již odhaleného násilí na dítěti v podstatě jedná o terciární prevenci dalšího násilí. Je zaměřená na řešení následků násilí a předcházení jeho prohlubování či opakování. Jedná se například o sociální služby zaměřené na podporu zanedbávanému dítěti a jeho rodině. Měly by být zaměřeny nejdříve na stabilizaci sociální situace rodiny, následně pak na rozvoj rodičovských dovedností v péči o dítě. (23)

V knize *Krizová intervence* Daniela Vodáčková definuje krizovou intervenci jako určitý druh odborné práce s člověkem, který se ocitl v krizové situaci. Přístup ze strany krizového pracovníka je zde aktivní, spočívající z hlediska času v rychlém až okamžitém zásahu (intervenci). Předpokládá se, že do krizového stavu se může dostat každý člověk, to znamená zdravý, bez vážnější poruchy duševního či tělesného zdraví, či člověk, jehož krize má přímý či nepřímý vztah k jeho onemocnění. (5) Bez stanovení cílů na počátku intervence nelze na konci vyhodnocovat její účinnost. (12)

1.4.3.1 Výchozí body a principy krizové intervence

- Krize má individuální charakter – pro každého znamená něco jiného.
- Krizový stav je časově omezený.
- Hlavní těžiště práce s klientem tvoří řešení problému.
- Jedním z cílů je posílit klientovu kompetenci natolik, aby v řešení své krizové situace zvládl co možná nejvíce svým vlastním přičiněním.
- Odborná práce v krizové intervenci je eklektická – je šitá na míru člověku a jeho situaci.
- Při práci s člověkem v krizi je potřeba se zaměřit na to, kdy a jak krizová situace vznikla.
- Člověk v krizi přichází celý, se svou duší, tělem a vztahy, krizová intervence by

měla zaujímat celý prostor bio-psycho-sociálně-spirituální.

- Krizová intervence by měla mít, tam kde je to indikováno, kontinuitu v další odborné práci s klientem.
- V práci s krizovými stavy by měli mít krizoví pracovníci za sebou zázemí týmu, který vytváří důležitou základnu pro bezpečí pracovníků i klientů. (5)

1.4.3.2 Přístup k dětským obětem násilí

Intervence u dětských obětí násilí se zaměřuje na tři stěžejní oblasti. První oblastí je rodina. Je nezbytné dobře porozumět fungování jednotlivých členů rodiny, znát jejich dětství, názory, pocity a chování vůči dítěti. Pokud je někde v těchto oblastech nějaký problém, pak je vhodná kognitivní či rodinná terapie. Jestliže jsou problémy v komunikaci mezi rodičem a dítětem, vzájemnou interakci potom podpoří terapie společnou hrou rodičů a dítěte a pomůže tak vytvořit pozitivní vztah s rodičem. Druhou oblastí je práce s dítětem. Může se s ní začít, když je jasné, že dítě je již mimo akutní ohrožení. Dítě nemůže začít řešit bolestivé otázky, dokud není jasné, že jsou takové události již otázkou minulosti. Dělat to v okamžiku, kdy dítěti hrozí další násilí či zneužití, je skutečně velmi ohrožující. Poslední oblastí je prostředí, v němž dítě žije. Jednou možností je pochopitelně odstranění možného zdroje dalšího násilí či zneužívání, avšak jsou zde i jiné důležité věci - zachovat denní režim a umožnit dítěti prožít pocit úspěchu. (15)

1.4.3.3 Přístup krizového pracovníka

Klient, který vyhledal krizovou pomoc, se často nachází v napětí, jeho stabilita je většinou rozkolísaná, může být zmatený nebo se nacházet ve stavu paniky. Krizový pracovník by měl být ten, kdo vnese strukturu a oporu a kdo pomůže klientovi zpřehlednit situaci. (5) Stejně tak i na základních školách se objevují žáci, kteří jsou v krizové situaci a potřebují pomoc. Tudíž funkci krizového pracovníka by měl zde

plnit pedagog.

Součástí vlastností pracovníků pomáhajících profesí by mělo být umění včas rozpoznat krizovou situaci, v níž se klient ocitá, a přiměřenými prostředky mu aktivně nabídnout podporu a patřičnou pomoc. Proto by měl každý, kdo pracuje s mladými lidmi, umět provést základní diagnózu krizové situace, tj. zachytit a rozpoznat signály nadcházející krize. Je nutné si uvědomit, že krizovou intervencí je třeba provádět neodkladně všude tam, kde to okolnosti vyžadují. (14) Tyto vlastnosti by měl mít i pedagog na škole a měl by je umět použít v případě násilí na dětech. Pedagog by měl být proškolen i v oblasti sociálně – právní problematiky, týkající se syndromu CAN. Zejména by měl být informován o tom, že násilí páchané na dítěti je trestný čin, který podléhá oznamovací povinnosti a měl by znát kontaktní místa, kde podezření na ohrožení dítěte hlásit.

1.5 Charakteristika dětí staršího školního věku

Ve výzkumu, který je součástí bakalářské práce, jsem se zaměřila na skupinu žáků druhého stupně ZŠ. Proto považuji za důležité vymezit zde specifika této věkové kategorie.

Starší školní věk lze zahrnout do období dospívání. Jedná se o životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a na straně druhé dovršením plné pohlavní zralosti a dokončením tělesného růstu. Současně s biologickým zráním probíhá řada významných a nápadných psychických změn, které jsou charakterizovány ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich kontroly a uspokojování, celkovou emoční labilitou a zároveň nástupem zralého myšlení a dosažením vrcholu jeho rozvoje. Paralelně s tím dochází do jisté míry k novému sociálnímu zařazení. (17)

Dospívání je bezesporu obdobím, které klade velké nároky jak na nejbližší okolí jedince, tak i na něj samotného. Je to období změn, rozporuplného prožívání, zjištěného sebezpozorování, období, kdy se dětské jistoty začínají relativizovat, ale dospělé hodnoty

ještě nejsou upevněny. Je to období mezi dvěma vývojovými etapami – dětstvím a dospělostí. (22)

1.5.1 Hlavní psychologické charakteristiky období dospívání

V období dospívání dochází ke komplexní proměně osobnosti a představuje specifickou životní etapu. (26) Nejčastěji dospívání doprovází emoční instabilita, časté a nápadné změny nálad, zejména směrem k negativním rozladám, impulzivita jednání, nestálost a nepředvídatelnost reakcí a postojů. Jedinci mají obtíže s koncentrací pozornosti spojené s emoční nestálostí, které často ztěžují učení a často dochází k výkyvům ve školním prospěchu. Navíc k tomu může období dospívání doprovázet zvýšená unavitelnost, střídání ochablosti a apatičnosti, zhoršení spánku nebo poruchy chuti k jídlu.(17)

1.5.2 Vývoj základních schopností, dovedností a zájmů

Vývoj motoriky je v tomto období zpravidla daleko výraznější než v období předcházejícím. Dospívající jedinci rychle získávají dovednosti vyžadující značnou sílu, hbitost, jemnou pohybovou koordinaci i smysl pro rovnováhu. Významně pokračuje i vnímání, zejména vizuální, jež dosahuje maxima a mnohem více souvisí s abstraktním myšlením. Co se týká řeči, roste slovní zásoba, složitost větné stavby i celková výrazová schopnost. Rychlý rozvoj motorických, percepčních i ostatních schopností vede k novým a hlubším zájmům, např. k zájmu o sport, o četbu, o hudbu, o filmy a divadlo atd. (17)

1.5.3 Kognitivní vývoj

Lze důvodně tvrdit, že se dospívající svými intelektovými schopnostmi přinejmenším blíží maximálnímu výkonu a že často v tomto směru převyšují starší lidi, zejména pokud nejde jen o hromadění vědomostí a o jejich jednoduché využívání, ale o

pružné a tvořivé myšlení. Vývoj inteligence nedosahuje jen kvantitativního vrcholu pouhým nárůstem správně řešených problémů, ale mění se radikálně celý způsob myšlení – kvalita myšlenkových operací. Před jedenáctým až dvanáctým rokem dovede dítě sice logicky třídit, srovnávat a řadit různé konkrétní věci a dovede ze soudů o konkrétních věcech vyvozovat logické závěry, ale selhává, když má uvažovat o něčem, co si nedokáže přímo představit, co je jen možné, fiktivní. Podle Piagetových názorů se v době pubescence objevuje nový operační systém, systém formálních operací – dospívající je schopen pracovat s abstraktními pojmy, při řešení problému přemýšlí o možných alternativních řešeních, je schopen vytvářet domněnky atd. Nástup formálních operací umožňuje také nový způsob morálního hodnocení. Objevují se častěji mravní soudy, které berou ohled na druhého jedince, z jehož zorného úhlu se teď dospívající dovede dívat i sám na sebe. (17)

Nový rozlet myšlení může mít za následek „kritičnost a nespokojenost, zklamání, nejasné toužení a třeba i vystupňovaný pesimismus“. Srovnávání existujícího s tím, co by mohlo být, otvírá také cestu k tvořivým nápadům. (25)

1.5.4 Emoční vývoj a socializace

Mezi hlavní vývojové úkoly v dospívání patří zejména uvolnění z přílišné závislosti na rodičích a na druhé straně navazování diferencovanějších a významnějších vztahů k vrstevníkům obojího pohlaví. Každý jedinec si hledá svůj zvláštní způsob, jak dosáhnout postupně potřebné samostatnosti, aniž by ztrácel pozitivní vztah ke svým rodičům. (17) Emocionalita je v tomto období ovlivněna hormonální „bouří“ puberty. Pro toto období je často také příznačná jistá emoční labilita, prožívané emoce mohou dosahovat dosud netušených barev a intenzity. (22) Ať už jedinec navenek ovládá své city, nebo je nepokrytě projevuje, musí se počítat s větším „citovým rozkyvem“. Ten může jedince překvapit, zaskočit, může se jemu samému zdát podivný, nenormální. Dospívající sám nerozumí tomu, co se s ním děje. Vysvětlení hledá přirozeně především v tom, jak se k němu chová jeho okolí. (25)

2 Cíle práce, hypotézy, výzkumné otázky

2.1 Cíle práce

Výzkum je rozdělen na dvě části podle použitých metod.

Cílem kvalitativní části výzkumu bylo zjistit, jaké jsou na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a v Bechyni preventivní programy a realizované preventivní aktivity zaměřené proti násilí na dětech.

Cílem kvantitativního výzkumu bylo zjistit a porovnat míru informovanosti žáků uvedených základních škol o násilí na dětech.

2.2 Hypotézy práce a výzkumné otázky

V kvalitativním výzkumu byla stanovena základní výzkumná otázka:

ZVO: Jaké preventivní programy a aktivity zaměřené proti násilí na dětech jsou realizovány na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a v Bechyni?

V kvantitativním výzkumu byly stanoveny tyto hypotézy:

H1: Žáci v daných školách s realizovanými preventivními aktivitami jsou informováni o projevech násilí na dětech.

H2: Existují rozdíly v informovanosti žáků na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a Bechyni

3 Metodika

V bakalářské práci jsem použila kombinaci strategie kvalitativního a kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum se používá k dotazování většího množství členů dané cílové skupiny tak, aby zjištěná data poskytla relevantní informace o celé základní skupině. Kvalitativní výzkum naopak poskytuje více informací od menšího počtu respondentů, umožňuje tak zkoumat danou problematiku do hloubky. (31) Domnívám se, že tímto postupem jsem získala možnost prozkoumat problematiku prevence násilí na dětech na základních školách v širších souvislostech.

3.1 Metodika kvalitativního výzkumu

Jako metodu sběru dat v kvalitativní části výzkumu jsem použila metodu dotazování, techniku strukturovaného rozhovoru. Rozhovor se skládal z pěti otázek (přesné znění otázek je uvedeno v příloze č. 2). Otázky byly zaměřeny na preventivní programy a realizované preventivní aktivity na dané škole. Odpovědi jsem doslovně zaznamenávala písemnou formou na předtištěný formulář. Následně jsem odpovědi a odkazované dokumenty vyhodnotila postupy kvalitativní obsahové analýzy.

3.2 Metodika kvantitativního výzkumu

3.2.1 Metoda sběru dat

Pro testování výše uvedených hypotéz a naplnění druhého cíle práce jsem se rozhodla uplatnit kvantitativní výzkum. Jako metodu sběru dat jsem použila metodu dotazování, techniku dotazníku.

Dotazník obsahoval uzavřené, polootevřené a otevřené otázky. Respondentům tak byla dána možnost odpovídat individuálně, bez možného zkreslení předpokládanými hypotézami. Dotazník se skládal z patnácti otázek. První dvě otázky se týkaly osobních údajů, pět otázek bylo zaměřeno na množství, zdroje a kvalitu informací o násilí na dětech, dalších pět otázek se týkalo konkrétních druhů

násilí, následující dvě otázky zkoumaly prevenci proti násilí a poslední otázka se týkala zkušeností dětí s násilím.

3.2.2 Metoda zpracování dat

Získaná data byla statisticky zpracována pomocí programů Microsoft Office Excel 2007 a SPSS pro Windows 16.0. Pro testování platnosti hypotézy H2 byl použit Chí-kvadrát test nezávislosti. Tento test je založen na porovnávání pozorovaných četností s četnostmi očekávanými a to za předpokladu nezávislosti dvou proměnných. Testuje se nulová hypotéza, že dvě proměnné na sobě nezávisí oproti alternativní hypotéze, že mezi nimi vztah existuje. (32)

3.3 Výzkumný soubor

3.3.1 Výzkumný soubor kvalitativního výzkumu

Strukturovaný rozhovor jsem provedla s dvěma respondenty. Na ZŠ v Bechyni se jednalo o školního metodika prevence. Úkolem školního metodika prevence rizikových chování dětí a mládeže je vytvářet, organizovat, doporučit a realizovat preventivní programy, které mají v rámci prevence snížit riziko výskytu záškoláctví, šikany, vandalismu, zneužívání návykových látek, kriminality atd. ve školním prostředí, a také poskytnout žákům a jejich zákonným zástupcům poradenství v případě výskytu těchto nežádoucích jevů, navrhnout řešení k jejich odstranění a doporučit odborná pracoviště, která se zabývají jejich řešením, případně sám odborníky kontaktovat. Školní metodik prevence úzce spolupracuje s institucemi, jako jsou Policie ČR, OSPOD (Odbor sociálně-právní ochrany dětí), Pedagogicko-psychologická poradna, odborní lékaři a další odborné instituce a střediska. (29)

Na Základní škole v Českých Budějovicích jsem mluvila s výchovnou poradkyní. Výchovná poradkyně je pedagog, který je odborně připraven pro výchovné poradenství, pomáhá při profesní orientaci a řešení výchovných otázek,

věnuje zvláštní pozornost poruchám dětí a mládeže z hlediska pedagogické, psychologické a sociální normy, jejich zjišťování, prevenci a nápravě. (30)

3.3.2 Výzkumný soubor kvantitativního výzkumu

Cílovou skupinu dotazníkového šetření tvořili žáci 5. a 6. ročníků vybraných základních škol. Důvodem bylo, že u těchto žáků je předpoklad nejúčinnější primární prevence sociálně patologických jevů a na ZŠ se s ní obvykle začíná právě v tomto věku. Jednalo se o 1. Základní školu v Bechyni a o Základní školu Bezdrevská v Českých Budějovicích (dále jen ZŠ ČB). Tyto školy jsem si zvolila již po předchozí ověřené spolupráci s nimi. Po telefonické domluvě s řediteli škol jsem navštívila osobně obě školy, kde jsem rozdala připravené dotazníky žákům v uvedených třídách. Po vyplnění a odevzdání dotazníků jsem vyhledala výchovného poradce či školního metodika prevence, abych s ním udělala strukturovaný rozhovor.

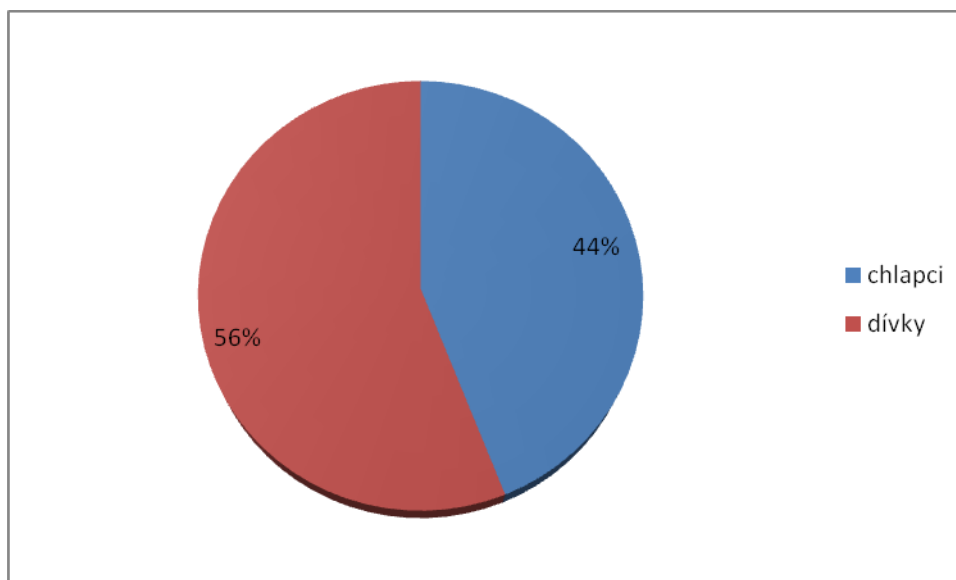
Pro každou školu jsem měla připravených 100 dotazníků. Ze ZŠ Bechyně jsem obdržela 34 dotazníků a ze ZŠ ČB se mi jich vrátilo 70, ale musela jsem 31 dotazníků vyřadit, protože se mi vrátily nevyplněné, tudíž jsem nakonec použila 39 dotazníků ze ZŠ ČB.

4 Výsledky

4.1 Výsledky kvantitativního výzkumu

Otázka č. 1 – Pohlaví respondentů

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového množství 73 respondentů bylo 44% dívek a 56% chlapců.

Otázka č. 2 – Věk respondentů

Tabulka č. 2: Odpovědi respondentů na otázku 2

Věk	Počet respondentů
10 let	8
11 let	17
12 let	42
13 let	5

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 73 respondentů pouze jeden neuvedl svůj věk. Můžeme ale předpokládat, že také patří do věkové skupiny 10 – 13 let. Nejvíce zastoupenou věkovou kategorií je 12 let, do které patří 42 respondentů. Osm žáků spadá do kategorie 10 let, což je minimální věk dotazovaných. Věkovou kategorií 11 let uvedlo ve svých odpovědích 17 respondentů. Pět žáků zastupuje kategorii 13 let. Tato věková kategorie představuje maximální věk dotazovaných. Průměrný věk činí 11,45 let.

Otázka č. 3 – Napiš vlastními slovy, co podle Tebe znamená násilí páchané na dětech:

Tabulka č. 3: Odpovědi respondentů na otázku 3

Kategorie	Počet respondentů – ZŠ Bechyně	Počet respondentů – ZŠ ČB	Celkem
šikana	13	16	29
sexuální zneužívání	7	7	14
fyzické týrání	9	11	20
psychické týrání	0	5	5
zločin, vražda	3	0	3
bez odpovědi	2	0	2

Zdroj: Vlastní výzkum

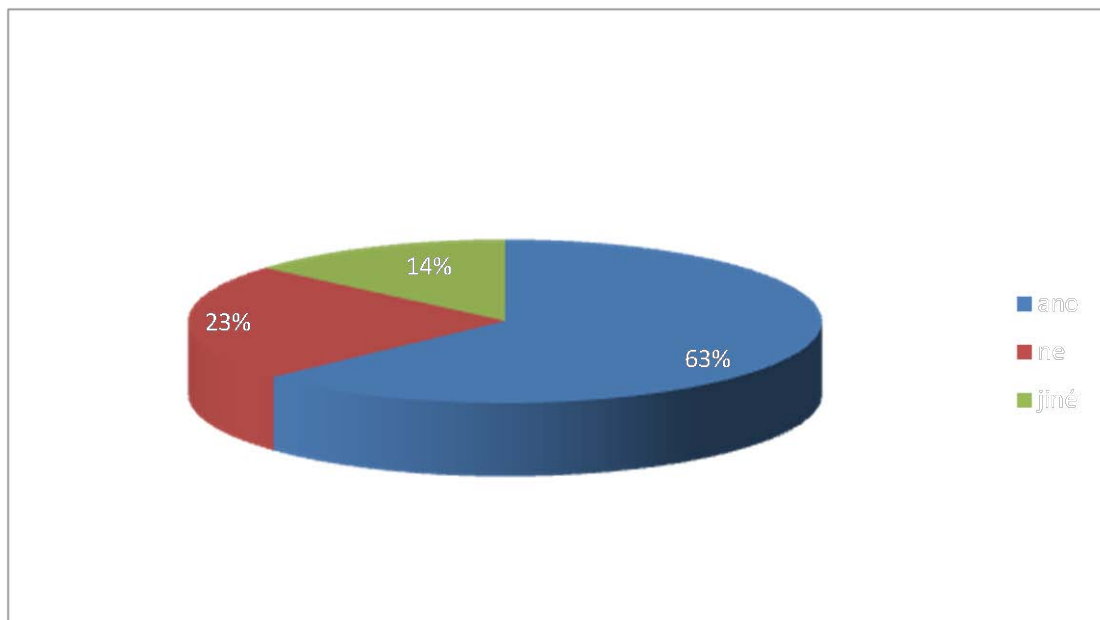
Otázka č. 3 byla zaměřena na kvalitu informací o násilí. Jednalo se o otevřenou otázku, tudíž žáci mohli odpovídat individuálně. Otázku jsem vyhodnotila kvalitativně, kategorie jsem zkonstruovala podle nejčastějších odpovědí.

Dle tabulky je patrné, že nejčastěji uváděná odpověď byla šikana, tuto odpověď uvedlo 29 žáků. Pro 20 žáků znamená násilí páchané na dětech fyzické týrání. Sexuální zneužívání napsalo 14 respondentů. Pět respondentů uvedlo psychické týrání jako formu násilí páchané na dětech. Tři žáci uvedli odpověď zločin či vraždu. Pouze 2 dotazníky byly bez odpovědi.

Z tabulky můžeme vidět, že žáci znají alespoň tři formy násilí páchané na dětech. Jedná se o šikanu, fyzické týrání a sexuální zneužívání.

Otázka č. 4 – Myslíš si, že máš dostatek informací o násilí na dětech:

Graf č. 4: Informovanost žáků o násilí na dětech

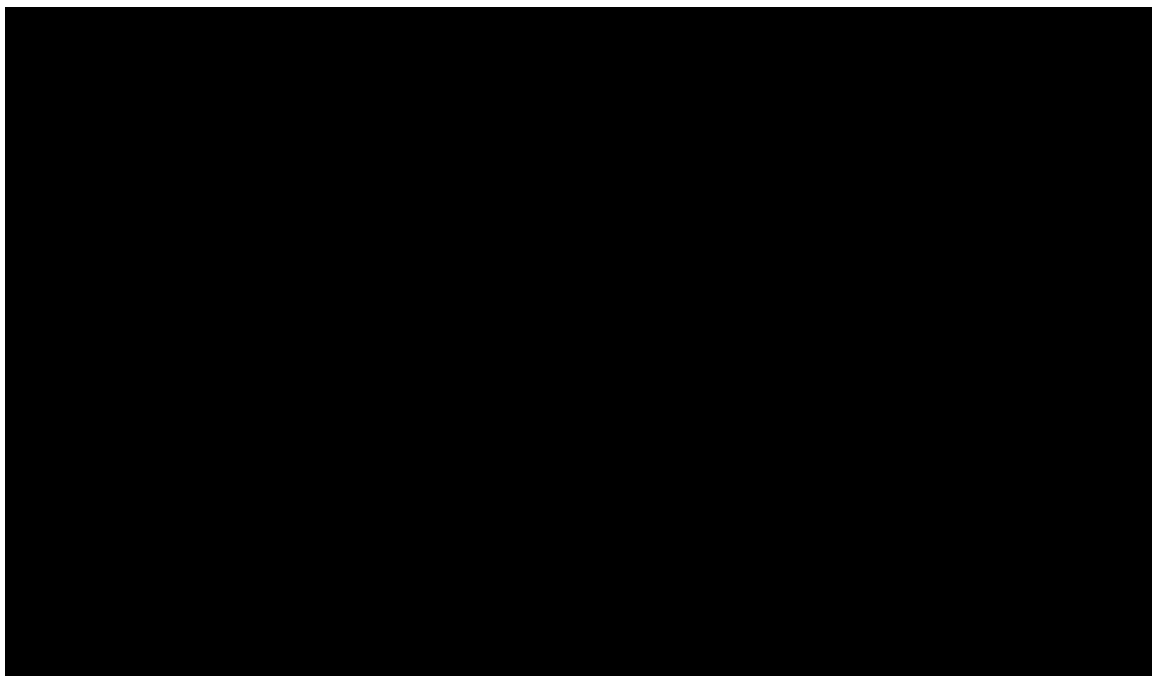

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle grafu č. 4 je patrné, že 63% z celkového množství 73 respondentů si myslí, že má dostatek informací o násilí na dětech. 23% žáků si myslí, že nemá dostatek informací o násilí na dětech a 14 % uvedlo jinou odpověď. Objevovala se odpověď typu: nevím, trochu ano, středně a průměrně.

Otázka č. 5 – Odkud máš informace o násilí na dětech:

Graf č. 5: Zdroje informací o násilí na dětech

Zdroj: Vlastní výzkum

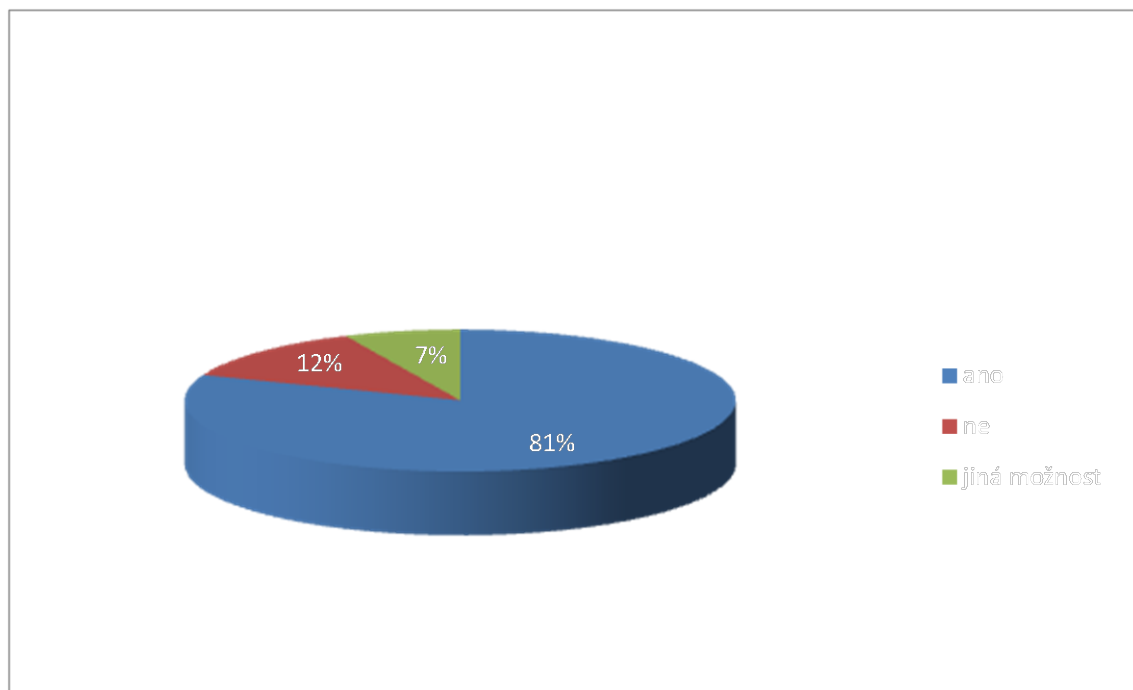
Žáci ze ZŠ ČB mají nejvíce informací o násilí na dětech ze školy a z médií. Obě možnosti zvolilo 27 respondentů. Kategorii rodiče uvedlo 13 žáků. Nejméně žáci volili možnost přátelé, která byla zastoupena 3 respondenty a lékař, kterého zvolil 1 žák.

Žáci ze ZŠ Bechyně nejčastěji volili jako zdroj informací o násilí na dětech média. Tuto možnost zvolilo 25 respondentů. 20 žáků ze ZŠ Bechyně uvedlo ve svých odpovědích školu jako zdroj informací. Možnost rodiče zvolilo 17 respondentů. Nejméně žáci volili možnost přátelé, kterou uvedlo 7 žáků a lékař, kterého zvolil 1 respondent stejně jako na ZŠ ČB.

Jako jinou možnost uváděli žáci různé projekty a prarodiče.

Otázka č. 6 – Učili jste se o násilí na dětech ve škole:

Graf č. 6: Informovanost žáků ze školy o násilí na dětech

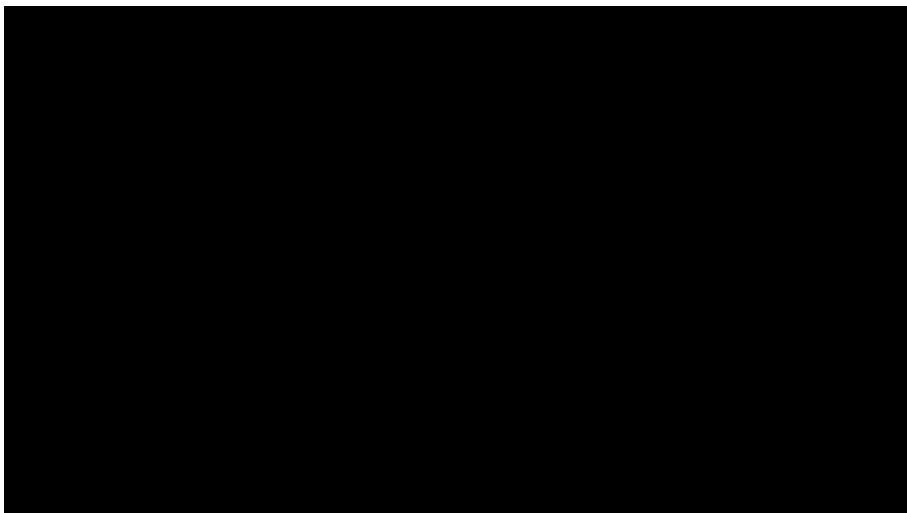

Zdroj: Vlastní výzkum

81% z celkového počtu 73 respondentů tvrdí, že se učilo ve škole o násilí na dětech. Následujících 12% respondentů uvádí na položenou otázku odpověď ne. Zbýlých 7% žáků uvedlo jako jinou možnost, že měli přednášky o násilí na dětech nebo že neví.

Otázka č. 7 – Co jste se ve škole o násilí učili:

Graf č. 7: Znalost CAN

Zdroj: Vlastní výzkum

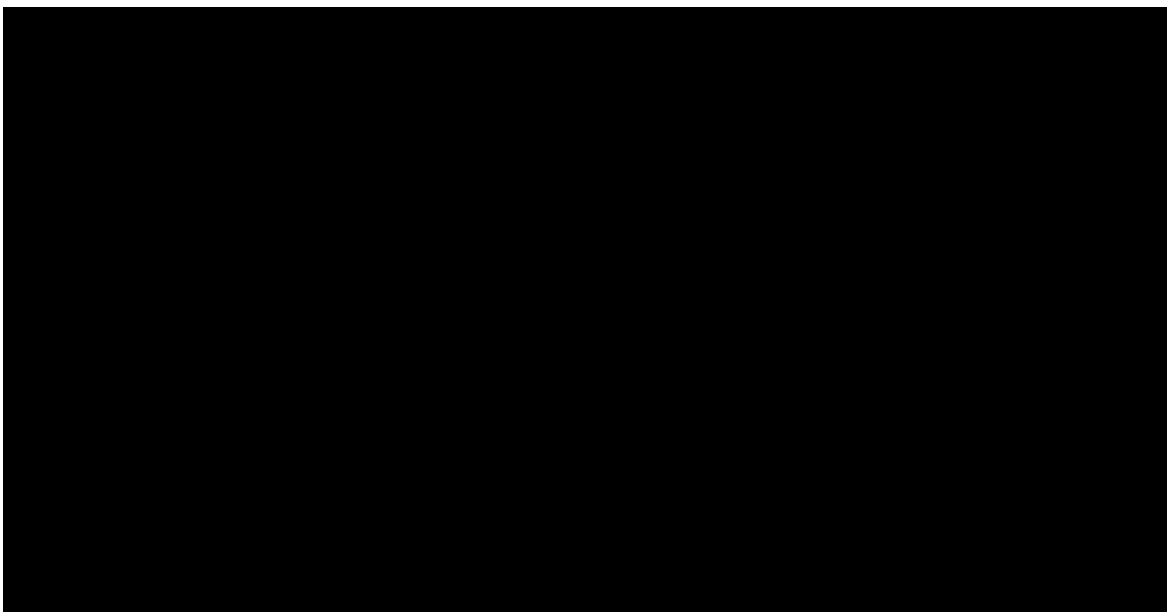
Všichni respondenti uvedli, že se ve škole učili o šikaně. 27 žáků ze školy ČB dále uvádí, že se učili na koho se v případě ohrožení obrátit a kategorie týrání a sexuální zneužívání je zastoupena 25 respondenty. Nejméně se podle žáků ze ZŠ ČB učili o domácím násilí, které uvedlo 9 respondentů a o zanedbávání dětí, které jako možnost uvedlo 7 žáků.

12 žáků ze ZŠ Bechyně podle grafu č. 7 uvedlo, že se učili na koho se v případě ohrožení obrátit. Dalších 8 respondentů odpovědělo, že se také učili o týrání a sexuálním zneužívání. Nejméně se žáci ze ZŠ Bechyně učili stejně jako žáci ze ZŠ ČB o domácím násilí, jak uvedlo 5 respondentů a o zanedbávání dětí podle 2 respondentů. Jinou možnost neuvedl nikdo.

Rozdíly v odpovědích žáků u možnosti „týrání a sexuální zneužívání“ a u možnosti „na koho se v případě ohrožení obrátit“ byly statisticky významné – tedy významně více žáků ze ZŠ v Č. Budějovicích udávalo, že předmětem výuky ve škole bylo týrání a sexuální zneužívání a také pomoc v případě ohrožení.

Otázka č. 8 – Co vše patří podle Tvého názoru mezi fyzické týrání dětí:

Graf č. 8: Fyzické týrání dětí

Zdroj: Vlastní výzkum

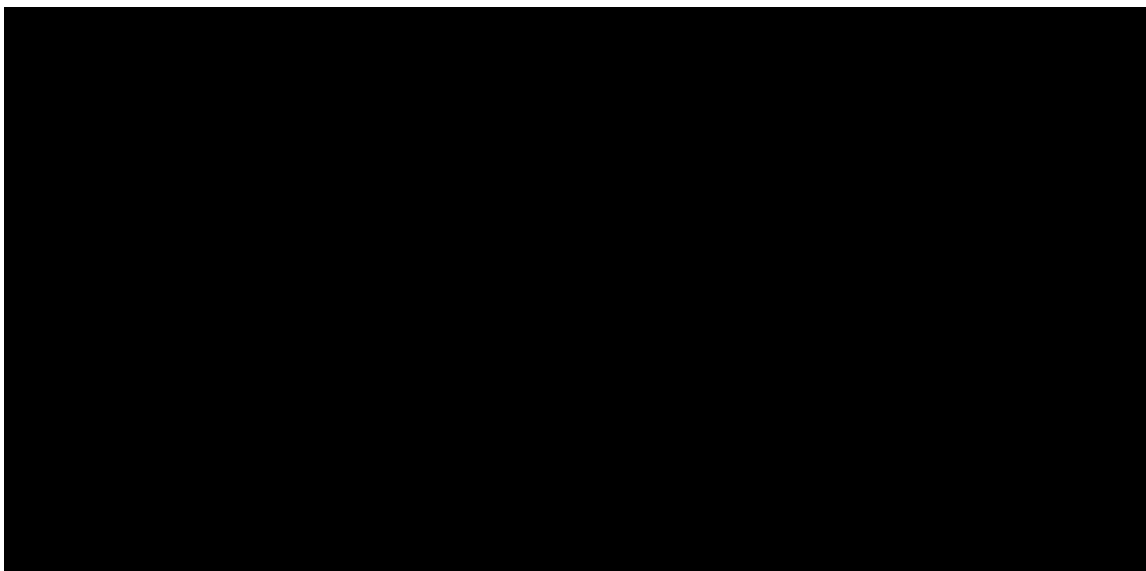
Podle grafu č. 8 můžeme vidět, že nejčastější odpovědi uváděli žáci ze ZŠ ČB na otázku fyzického týrání dětí „bití“, které uvedlo 37 respondentů, dále pak pálení cigaretami podle 35 respondentů a kopání, které shledává 33 respondentů za fyzické týrání dětí. Dva žáci označili také za odpověď fyzického týrání vzájemnou rvačku se sourozencem, což byla chybná odpověď stejně jako odpověď facka od rodiče za trest, kterou uvedl 1 respondent.

Na otázku fyzického týrání odpovídali podobně i žáci ze ZŠ Bechyně. 25 respondentů označilo odpověď bití, 24 uvedlo možnost pálení cigaretami a možnost kopání byla zastoupena 22 respondenty. Tři žáci uvedli chybnou odpověď „facka od rodiče za trest“ a stejně jako v ZŠ ČB zaškrtnuli 2 žáci na otázku fyzického týrání dětí možnost „vzájemná rvačka se sourozencem“.

Jinou možnost uváděli respondenti většinou dušení, nedávání najíst, svazování provazem, pohazování s dětmi.

Otázka č. 9 – Co je podle Tvého názoru šikana:

Graf č. 9: Šikana

Zdroj: Vlastní výzkum

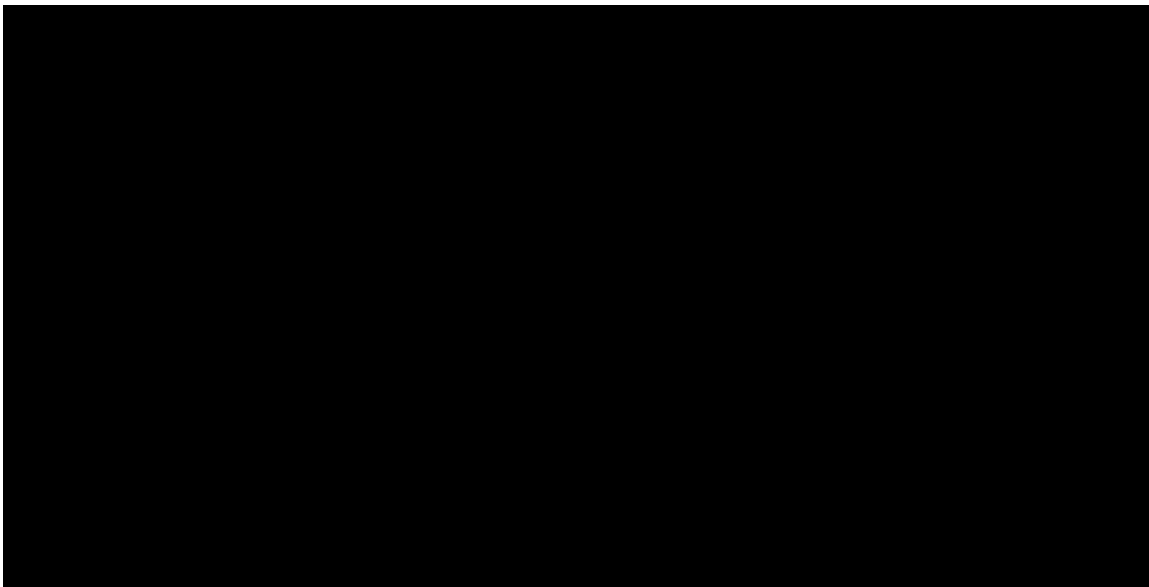
Podle všech 39 respondentů ze ZŠ ČB znamená šikana vydírání. Na druhém místě je kopání, které zvolilo 24 žáků. Dále pak pomlouvání podle 22 žáků. Kamarádké pošťuchování a vyrušování při výuce nezvolil nikdo, jelikož to jsou chybné odpovědi.

Na ZŠ v Bechyni uvedlo 32 respondentů jako formu šikany také vydírání. Na druhém místě skončilo kopání stejně jako na ZŠ ČB, které zaškrtnulo 23 žáků. S možností pomlouvání souhlasilo 15 respondentů. Možnost kamarádké pošťuchování zvolil 1 žák a vyrušování při výuce 2 žáci, což byly chybné odpovědi.

Opakované napadání, vyhrožování, kradení svačín a bití patří mezi nejčastěji uváděné jiné možnosti.

Otázka č. 10 – Kdo je podle Tebe nečastěji šikanován:

Graf č. 10: Oběť šikany

Zdroj: Vlastní výzkum

32 žáků ze ZŠ ČB si myslí, že nejčastěji bývají šikanováni žáci s výbornými známkami. Na druhém místě jsou podle 23 respondentů žáci s postižením. Dále jsou to žáci z chudších rodin podle 17 dotazovaných žáků, 6 žáků zvolilo jako nejčastější oběť šikany kluky a pouze jeden respondent zvolil možnost holky.

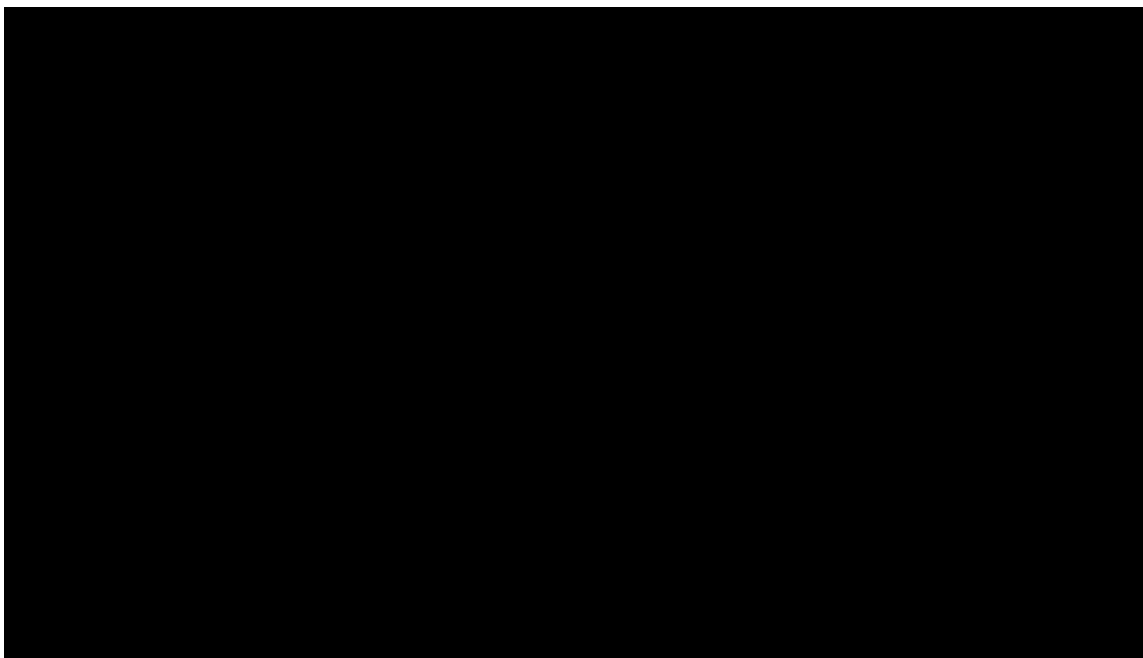
25 žáků ze ZŠ Bechyně je přesvědčeno, že nejčastější obětí šikany jsou žáci s výbornými známkami. Dále 23 respondentů uvedlo, že žáci s postižením jsou nejčastěji šikanováni. Možnost žáci z chudších rodin zvolil stejný počet respondentů jako ze ZŠ ČB, který činí 17 žáků. Možnost kluci zvolilo 5 respondentů. Kategorii holky zvolilo 11 žáků narozdíl od žáků ze ZŠ ČB, kde tuto možnost zvolil pouze 1 respondent.

Jiné možnosti uváděli respondenti: malé děti, málo fyzicky zdatné děti a děti, které se chtějí odlišit od ostatních dětí.

Statisticky významné rozdíly mezi vybranými základními školami byly ve volbě odpovědi „holky“. Významně více žáků ze ZŠ Bechyně než ze ZŠ Č. Budějovice se domnívá, že se obětí šikany stávají nejčastěji dívky.

Otázka č. 11 – Co vše podle Tvého názoru patří mezi psychické týrání dětí:

Graf č. 11: Psychické týrání dětí

Zdroj: Vlastní výzkum

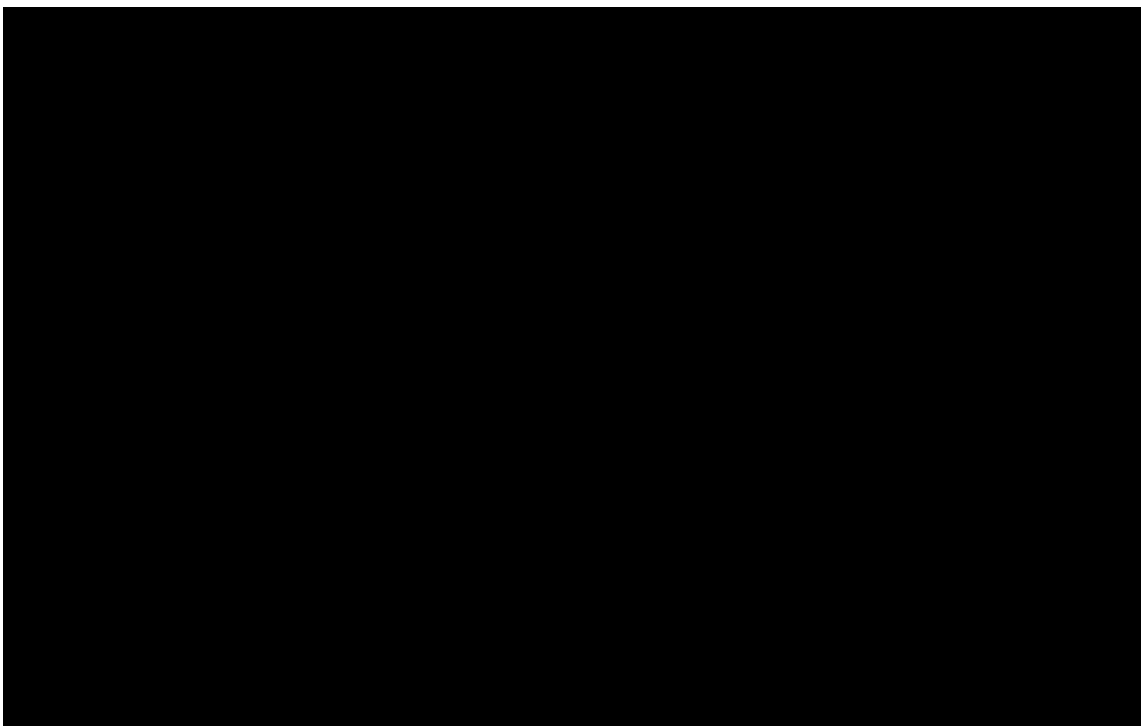
Na ZŠ ČB souhlasilo 30 žáků s tím, že mezi psychické týrání patří nadávky a 29 žáků uvedlo zesměšňování. Na třetím místě je nátlak rodičů na dítě během rozvodu se 16 respondenty. Hádku s matkou zvolil pouze 1 žák. Možnost vzájemné nadávání si se sourozencem nikdo ze ZŠ ČB nezvolil.

31 respondentů ze ZŠ Bechyně uvedlo možnost nadávky jako formu psychického týrání. 29 žáků ze ZŠ Bechyně je přesvědčeno, že mezi psychické týrání patří zesměšňování. 12 respondentů zvolilo možnost nátlak rodičů na dítě během rozvodu. Hádka s matkou a vzájemné nadávání si se sourozencem je každé zvlášť zastoupeno 2 respondenty.

Jako jiné možnosti žáci uváděli bytí, zesměšňování a opakované napadání.

Otázka č. 12 – Co je sexuální zneužívání:

Graf č. 12: Sexuální zneužívání

Zdroj: Vlastní výzkum

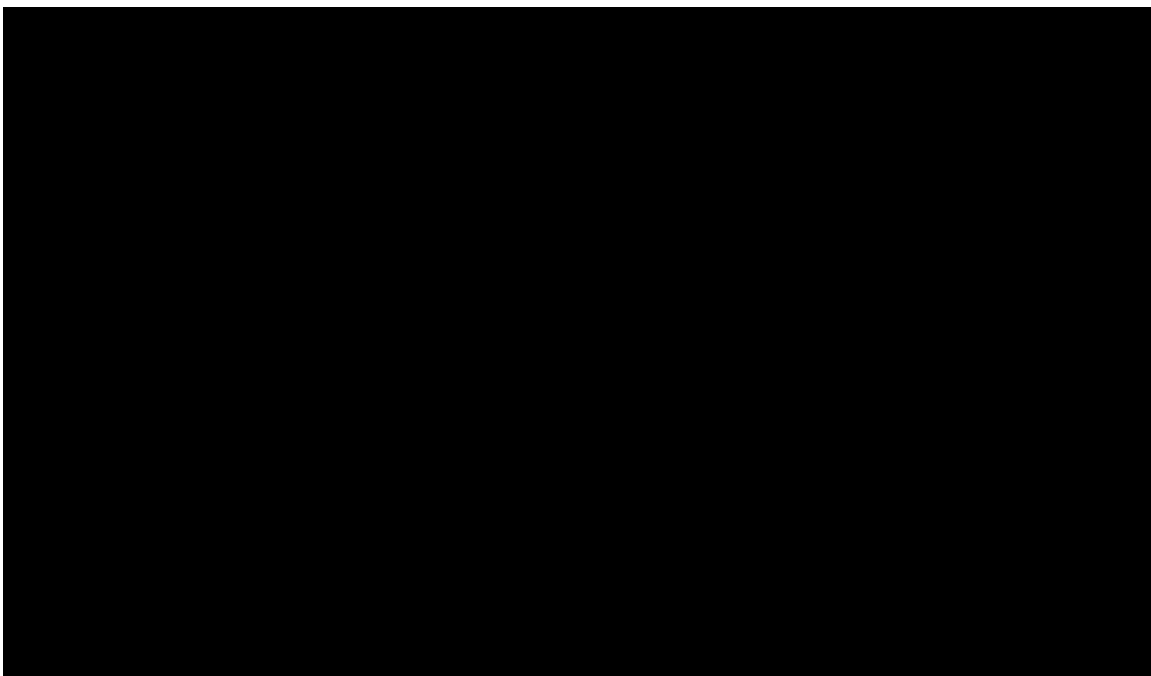
Podle grafu č. 12 souhlasí všech 39 respondentů ze ZŠ ČB s tím, že mezi znaky sexuálního zneužívání patří osahávání. 38 žáků zvolilo možnost znásilnění, což je jen o jednoho méně než je celkový počet dotazovaných na ZŠ ČB. Focení nahých dětí za peníze zvolilo 35 žáků. Pouze jeden žák uvedl možnost objímání kolem ramen a krku. Pohlazení po hlavě neuvedl nikdo.

Na ZŠ Bechyně zaškrtno 29 dotazovaných možnost osahávání a o jednoho méně tedy 28 žáků souhlasí s odpovědí focení nahých dětí za peníze. 27 respondentů považuje za formu sexuálního zneužívání znásilnění. Objímání kolem ramen zvolil 1 respondent, stejně tak jako pohlazení po hlavě.

Jinou možnost uvedli 2 žáci ze ZŠ Bechyně, napsali sex s dítětem a sexuální zneužívání.

Otázka č. 13 – Co má dítě udělat, když se stane obětí násilí (týrání, zneužívání, zanedbávání, šikany):

Graf č. 13: Co dělat

Zdroj: Vlastní výzkum

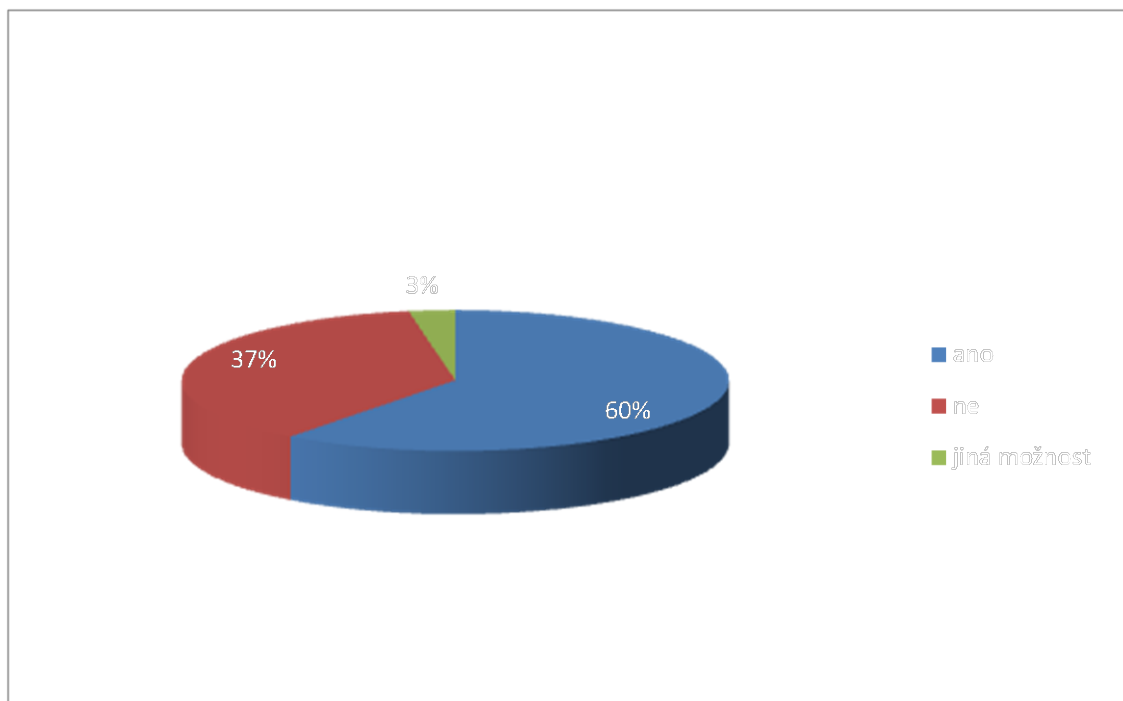
Podle grafu č. 13 by se 37 dotazovaných ze ZŠ ČB svěřilo blízké osobě, kdyby se stalo obětí násilí. 34 respondentů by o tom povědělo učitelu nebo učitelce. Odbornou pomoc by vyhledalo 32 žáků. Čekat, až se situace uklidní a dělat to také nevolil nikdo stejně tak jinou možnost.

Na ZŠ v Bechyni by se 33 žáků také svěřilo blízké osobě a 29 žáků by se svěřilo učitelu či učitelce. 15 žáků volilo možnost vyhledat odbornou pomoc. 1 respondent by čekal, až se situace uklidní stejně tak by 1 respondent dělal to samé. Jako jinou možnost napsali 3 žáci, že by se svěřili rodičům nebo by se z toho snažili vyvléknout.

Statisticky významné rozdíly v odpovědích byly u možnosti „vyhledat odbornou pomoc“. Významně více žáků ZŠ ČB označilo tuto možnost řešení ohrožující situace dítětem.

Otázka č. 14 – Znáš ve svém okolí zařízení, osobu nebo jinou možnost, kam se může dítě obrátit v případě, že se stane obětí nebo svědkem násilí:

Graf č. 14: Znalost pomoci

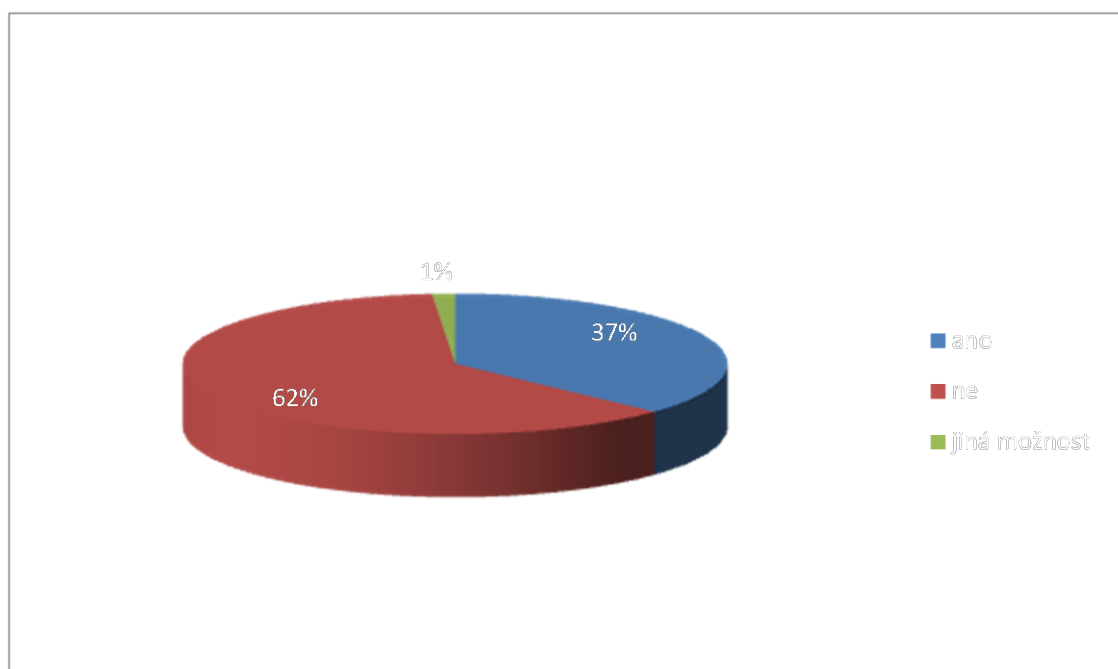
Zdroj: Vlastní výzkum

Podle grafu č. 14 uvádí 60% respondentů z celkového počtu, že zná alespoň jednu možnost pomoci v případě ohrožení. Respondenti uváděli možnost rodiny, policie, schránky důvěry, Linky bezpečí, učitele, psychologa. 37% respondentů neznají žádnou možnost pomoci v případě ohrožení. Zbylá 3% žáků uvedlo, že neví, jestli zná nějakou možnost pomoci při ohrožení.

Rozdíly v odpovědích žáků ZŠ ČB a ZŠ Bechyně jsou zde statisticky významné. Možnost „ano“ zvolilo 21 respondentů ZŠ Bechyně a 23 respondentů ZŠ ČB, možnost „ne“ 11 žáků ZŠ Bechyně a 26 žáků ZŠ ČB, 2 žáci ZŠ Bechyně označili „jiná možnost“.

Otázka č. 15 – Znáš někoho ve svém okolí, kdo se stal obětí násilí (týrání, zneužívání, zanedbávání, šikany):

Graf č. 15: Znalost obětí násilí

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle grafu č. 15 je zřejmé, že 62% žáků z celkového počtu nezná nikoho ve svém okolí, kdo se stal obětí násilí. Následujících 37% respondentů uvedlo, že zná alespoň jednu osobu ve svém okolí, která se stala obětí násilí. 1% všech dotazovaných napsalo jako jinou možnost, že neví.

Rozdíly v odpovědích mezi žáky jednotlivých ZŠ byly statisticky významné. Možnost „ano“ označilo 16 žáků ZŠ Bechyně a pouze 11 žáků ZŠ ČB, možnost „ne“ označilo 18 žáků ZŠ Bechyně a 27 žáků ZŠ ČB, jeden žák ZŠ Bechyně označil „jinou možnost“.

4.2 Výsledky kvalitativního výzkumu

Strukturovaný rozhovor se školním metodikem prevence na ZŠ v Bechyni:

1. Jaké preventivní programy a aktivity zaměřené proti násilí na dětech jsou realizovány na Vaší ZŠ?

Odpověď: Máme Minimální preventivní program. Děláme různé besedy, jejichž součástí jsou přednášky ředitele školy a školního metodika prevence. Nyní byla na téma Kyberšikana pro 6. - 9. ročníky. Dále uskutečňujeme individuální pohovory v rámci výskytu drobného násilí mezi skupinami.

2. Jak tyto aktivity v praxi vypadají? (Jde o jednorázové přednášky nebo o ucelený soubor více aktivit, exkurze,...?)

Odpověď: Jedná se o ucelený soubor aktivit. V občanské a rodinné výchově použijeme různé dokumenty na DVD nebo projekci. Pravidelně do naší školy dochází zaměstnanec Policie ČR za účelem přednášky. Každý rok spolupracujeme s občanským sdružením SEMAFOR, které je pro všechny ročníky naší školy.

3. Kdo tyto aktivity realizuje? (učitel místní ZŠ, někdo jiný – popřípadě kdo)

Odpověď: Tyto aktivity realizuje školní metodik prevence, Policie ČR, Městská policie.

4. Jsou tyto preventivní aktivity zaměřené pouze na děti nebo také na pedagogy Vaší ZŠ?

Odpověď: Jsou zaměřeny převážně na děti.

5. Jak tyto preventivní aktivity na Vaší ZŠ hodnotíte? (Považujete je za dostatečné? Pokud ne, jakým způsobem byste dle Vašeho názoru prevenci v této oblasti doplnil/a?)

Odpověď: Nepovažuji je za dostatečné. Doplnil bych, ale nejsou peníze. Bereme vše, co je zdarma.

Strukturovaný rozhovor s výchovnou poradkyní na ZŠ v Českých Budějovicích:

1. Jaké preventivní programy a aktivity zaměřené proti násilí na dětech jsou realizovány na Vaší ZŠ?

Odpověď: Řídíme se podle Minimálního preventivního programu. Informujeme a seznamujeme žáky s danou problematikou na třídnických hodinách a děláme besedy.

2. Jak tyto aktivity v praxi vypadají? (Jde o jednorázové přednášky nebo o ucelený soubor více aktivit, exkurze,...?)

Odpověď: Viz. otázka č. 1

3. Kdo tyto aktivity realizuje? (učitel místní ZŠ, někdo jiný – popřípadě kdo)

Odpověď: Učitelé i lidé zvenčí (Policie ČR)

4. Jsou tyto preventivní aktivity zaměřené pouze na děti nebo také na pedagogy Vaší ZŠ?

Odpověď: Školení probíhá i pro vyučující.

5. Jak tyto preventivní aktivity na Vaší ZŠ hodnotíte? (Považujete je za dostatečné? Pokud ne, jakým způsobem byste dle Vašeho názoru prevenci v této oblasti doplnil/a?)

Odpověď: Považuji je za dostatečné. Není jich moc, což je účelem.

5 Diskuze

Syndrom CAN je velmi závažná problematika, na kterou existuje mnoho knih. Ale získat potřebné a pravdivé informace je velmi těžké. Ne každý člověk, který zažil násilí, je schopen se svěřit s touto choulostivou záležitostí a popsat jí. V rámci posttraumatu se mu při vyprávění naléhavě vracejí vzpomínky a v rámci vyšetřování případu i při následné intervenci a terapii může dojít k tzv. sekundární viktimizaci, jak popisuje ve své knize Špeciánová (2). Jsem přesvědčena o tom, že každé dítě, které vyrůstá v rodině, kde jsou na denním pořádku různé hádky mezi rodiči či dokonce násilí páchané jak na dítěti, tak na samotných rodičích, a dítě tomu přihlíží, se nemůže optimálně vyvíjet (15). Souhlasím s názorem, že každé dítě potřebuje ke svému přirozenému vývoji dostatek podnětů ze svého okolí a klidné a vyrovnané prostředí kolem sebe.

Pro zpracování mé bakalářské práce jsem použila kombinaci kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Jako metodu sběru dat jsem zvolila metodu dotazování, techniky dotazníku a strukturovaného rozhovoru, dále kvalitativní obsahovou analýzu dokumentace. Domnívám se, že jsem tak využila silných stránek obou výzkumných strategií. Tedy, že jsem mohla pomocí dotazníkového šetření získat relevantní, do jisté míry zobecnitelné informace od většího počtu respondentů (žáků ZŠ) a dále mi bylo umožněno nahlédnout na daný problém do hloubky, z jiného úhlu pohledu, na základě výpovědí získaných rozhovory s pedagogy. Výzkum jsem prováděla na Základní škole v Bechyni a na Základní škole v Českých Budějovicích. V prvním případě se jedná o školu v maloměstě, ve kterém bydlím. Druhá škola se nachází v krajském městě. Záměrně jsem zvolila dvě školy, které se liší počtem žáků a umístěním. Zajímalo mě, jestli budou významné rozdíly v prevenci proti násilí na dětech mezi těmito školami a zda má vliv umístění školy na míru informovanosti žáků o násilí na dětech.

Obě tyto školy mě přijaly a ve všem mi vyšly vstříc - jak ředitelé škol, tak i zaměstnanci. Dotazníky byly určeny pro žáky těchto škol 5. - 6. ročníků a strukturovaný rozhovor pro výchovné poradce na těchto školách. Vyučující rozdali ve svých hodinách žákům dotazníky. Časová dotace na vyplnění dotazníku byla 15 – 20 minut.

5.1 Informovanost žáků ZŠ o násilí na dětech

Nejdříve bych se chtěla zaměřit na druhý cíl mé práce, který má za úkol zjistit a porovnat míru informovanosti žáků uvedených základních škol o násilí na dětech. K tomuto cíli se vztahují hypotézy H1: „*Žáci v daných školách s realizovanými preventivními aktivitami jsou informováni o projevech násilí na dětech*“ a H2: „*Existují rozdíly v informovanosti žáků na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a Bechyni*“

Pro potvrzení platnosti hypotézy H1 bylo stanoveno správné zodpovězení vědomostních otázek zaměřených na násilí na dětech (otázky č. 8., 9., 10., 11., 12.) nadpoloviční většinou respondentů, dále pak subjektivní posouzení dostatečné míry informovanosti o násilí na dětech nadpoloviční většinou respondentů (otázka č. 5).

Pro testování platnosti hypotézy H2 byl použit Chí-kvadrát test nezávislosti. Platnost hypotézy dokládají kontingenční tabulky uvedené v přílohách č. 3, 4, 5 a 6. Pro Chí-kvadrát byla stanovena 5%ní hladina významnosti.

Nyní se zaměřím na rozbor jednotlivých položek dotazníku a odpovědí žáků na ně.

Otázka číslo 3 „*Napiš vlastními slovy, co podle Tebe znamená násilí páchané na dětech*“ byla otevřená, tudíž žáci mohli odpovídat podle vlastního uvážení a znalostí. Podle většiny respondentů znamená násilí páchané na dětech šikanu. Podle mě žáci odpovídali takto, jelikož se na základních školách převážně učí o šikaně, různé preventivní přednášky jsou nejvíce zaměřené na tuto konkrétní problematiku. Je to pravděpodobně proto, že se na školách objevuje nejčastěji ze všech forem násilí na dětech a že za tyto problémy škola přímo zodpovídá.

Pět respondentů uvedlo psychické týrání. Tento výsledek je překvapující, tato oblast není dle mého názoru obecně známá. I odborníky bývá psychické týrání často opomíjeno, je většinou těžko prokazatelné (3). Je zajímavé, že tuto odpověď uvedli pouze žáci ze ZŠ v Českých Budějovicích, což může svědčit o kvalitě informací na této

škole o násilí na dětech.

Otázka č. 4 zněla: „*Myslíš si, že máš dostatek informací o násilí?*“ Většina žáků z obou ZŠ subjektivně hodnotí, že má dostatek informací o násilí na dětech. Na ZŠ v Bechyni i na ZŠ v Českých Budějovicích odpovídali žáci přibližně stejně (viz. Příloha 11). Rozdíly v odpovědích mezi žáky jednotlivých ZŠ nejsou statisticky významné.

Otázka č. 5 byla formulována: „*Odkud máš informace o násilí na dětech?*“ Většina žáků zná pojem ze školy a z médií (25 žáků ze ZŠ Bechyně a 27 žáků ze ZŠ ČB). V dnešní době se o násilí hovoří všude. Domnívám se, že je to způsobeno aktuálním mediálním trendem. Jak v tisku, tak i v televizi či rádiu, na internetu i jiných masových médiích bývají uveřejňovány často do morbidních detailů veškeré krutosti, které se dějí. Často se právě jedná o násilí páchaném na dětech.

Ze školy má informace o této problematice 27 žáků ze ZŠ ČB a 20 žáků ze ZŠ Bechyně. Podle mě by měli žáci čerpat ve školách více informací než z médií (28). Škola by měla představovat bezpečné místo, místo pro vysvětlení, interpretaci a diskuzi sociálně patologických jevů. Pasivní přijímání informací z médií dětem může přinášet zkreslené pochopení násilných aktů, může vést dokonce k senzitivizaci dětí vůči násilí – tedy k fenoménu, kdy si dítě na násilí „zvykne“ a přestane jej vnímat jako něco patologického, společensky i lidsky nepřijatelného. Současná média také nejen reprodukuje, ale i vytvářejí obraz reality. Násilí v tomto obrazu světa může nabýt různých forem interpretace – např. může být podáno jako něco fascinujícího, zajímavého, běžného...(33) Právě škola by mohla být prostředníkem mezi dítětem a mediálním působením.

17 žáků z Bechyně a 13 žáků z ČB je informováno od rodičů, což považuji jako velmi malý počet. Rodina jako nukleární jednotka každé společnosti představuje systém, kde dochází k socializaci dítěte. Zde se dítě dozvídá základní společenské zvyklosti, pravidla, normy. Je velmi důležité, jakým způsobem rodina přistupuje k problematice násilí, protože tento přístup si dítě během svého života osvojuje a podle něj se potom v životě chová. Pokud bude v rodině násilí považováno za nepřijatelné, je

pravděpodobné, že dítě bude v životě násilí odmítat. Existuje množství rozličné literatury a diskuzí týkajících se například trestání dětí, zejména tělesných trestů dětí. I toto je dle mého názoru důležitý bod diskuze o násilí na dětech (3). Myslím si, že by rodiče měli spolupracovat také se školou v této oblasti. Měli by svým dětem vysvětlit a přiblížit možné rizikové faktory pro oběti násilí a také by v nich měli pěstovat důvěru, aby se jim dítě svěřilo v případě ohrožení.

7 žáků z Bechyně a 3 žáci z ČB má informace od kamarádů. Podle mého názoru je velmi důležité, aby děti a mladiství byli schopni o tomto jevu komunikovat a být schopni se navzájem podpořit, pokud se s násilím setkají. V generacích, které vyrostly za minulého režimu se bohužel stále setkáváme s tabuizováním tohoto tématu – s názory: „co se děje za zdí bytu není můj problém”.

Od lékaře má informace pouze jeden žák z každé školy. Myslím si, že by měl mít každý lékař v ordinaci nebo v čekárně aspoň informační letáky o této problematice. Dále by měl informovat každé dítě, že se může svěřit také jemu v případě ohrožení. Lékař by měl působit jak v primární a terciární prevenci, tak i v prevenci sekundární. Měl by včas poznat rizikové rodiče, rizikové děti a samozřejmě detekovat a adekvátně řešit podezření na ohrožení dítěte. (3) Rozdíly v odpovědích mezi žáky jednotlivých ZŠ nejsou statisticky významné.

Otázka č. 6 zněla: „*Učili jste se o násilí na dětech ve škole?*“ 81% ze všech dotazovaných žáků se učilo ve škole o násilí na dětech. Uvedlo tak 23 žáků z Bechyně a 36 žáků z Českých Budějovic (viz. Příloha 12). Základní škola patří do systému primární prevence syndromu CAN a jako taková by jistě měla podávat informace o násilí na dětech. (28). Je však otázkou, do jaké míry se žáci s touto problematikou na ZŠ seznamují, zda skutečně škola představuje základní instituci, která má předcházet těmto sociálně patologickým jevům (20, 21). Rozdíly v odpovědích mezi žáky jednotlivých ZŠ nejsou statisticky významné.

Na otázku č. 7 „*Co jste se ve škole o násilí učili?*“ všichni dotazovaní žáci z obou škol uvedli, že se učili o šikaně. Jak už jsem zmínila u otázky č. 3, domnívám se,

že je to způsobeno tím, že se šikana na školách objevuje nejčastěji ze všech forem násilí. Statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými ZŠ byly ve zvolených možnostech odpovědí “o sexuálním zneužívání” a “o možnostech pomoci”. O sexuálním zneužívání se učilo 25 žáků ze ZŠ ČB a jen 8 žáků ze ZŠ ČB. Je tedy zřejmé, že žáci z Českých Budějovic mají významně více informací o této oblasti, než žáci z Bechyně (viz. Příloha č. 3). Myslím si, že v dnešní době je velmi důležité věnovat tomuto tématu velkou pozornost, jelikož se stále více objevují nové, ohrožující formy sexuálního zneužívání jako je například grooming (27).

27 žáků z Českých Budějovic tvrdí, že se ve škole učili, na koho se v případě ohrožení obrátit. Kdežto v Bechyni tuto odpověď uvedlo jen 12 žáků (viz. Příloha 4). Opět je zřejmé, že žáci ze ZŠ ČB mají i v této oblasti více informací než žáci ze ZŠ v Bechyni. Žáci by měli v rámci prevence syndromu CAN získat od školy informace o všech možnostech, které mohou využít v případě ohrožení (28). Bohužel se názor žáků z Bechyně neshoduje s tímto tvrzením. Tudíž můžeme předpokládat, že prevence na ZŠ v Bechyni je nedostačující v této oblasti.

Kategorie domácí násilí a zanedbávání dětí měly nejnižší počty respondentů. Příčinou může být fakt, že na školách přiřazují tyto jevy spíše do rodinného prostředí, tudíž nepovažují za akutnost se zaměřit na tyto jevy jako například na šikanu. Osobně považují za důležité věnovat se i těmto problémům. Děti, které se staly svědky domácího násilí mezi rodiči, jsou také oběti násilí. Mohou mít strach z tzv. sekundární viktimizace (2), tudíž si vše nechávají pro sebe a tiše trpí.

Na Otázku č. 8 „*Co vše patří podle Tvého názoru mezi fyzické týrání dětí?*“ většina žáků obou škol správně uvedla, že mezi fyzické týrání dětí patří bití, kopání a pálení cigaretami, což patří podle Špeciánové (2) mezi znaky tělesného týrání. Myslím si, že o této oblasti mají žáci obou škol dostatek informací. 3 žáci z Bechyně a 1 žák z Českých Budějovic označili za odpověď také facku za trest od rodiče, což v této práci nepovažuji za fyzické týrání dětí stejně jako vzájemnou rvačku se sourozencem, kterou označili 2 žáci z Bechyně i 2 žáci z Českých Budějovic. Rozdíly v odpovědích mezi žáky jednotlivých ZŠ nejsou statisticky významné.

Otázka č. 9 zněla: „*Co je podle Tvého názoru šikana?*“ Všech 39 respondentů ze ZŠ ČB si myslí, že šikana je především vydírání. V Bechyni to uvedlo 32 žáků. Vydírání patří mezi přímé znaky šikany (9) stejně jako kopání, které uvedlo 24 žáků z ČB a 23 žáků z Bechyně. Kopání lze zařadit i do fyzické formy šikany (6). Mezi další znaky šikany patří také pomlouvání, které uvedlo 22 žáků z ČB a 15 žáků z Bechyně. Podle mého názoru mají žáci z obou škol dostatečné informace o šikaně, jelikož se jí na školách věnují nejčastěji ze všech forem násilí na dětech. Kamarádké pošťuchování a vyrušování při výuce byly chybné odpovědi. I přesto je zaškrtli tři žáci z Bechyně podle grafu č. 9. Rozdíly v odpovědích mezi žáky jednotlivých ZŠ nejsou statisticky významné.

Podle odpovědí na otázku č. 10 „*Kdo je podle Tebe nejčastěji šikanován?*“ považuje 32 žáků z Českých Budějovic a 25 žáků z Bechyně za nejčastější oběť žáky s výbornými známkami (10). 23 žáků z Bechyně a 22 žáků z Českých Budějovic si myslí, že nejčastěji bývají šikanováni žáci s postižením. Podle Koláře (10) patří tito žáci mezi typické oběti šikany. Podle mého názoru se nedokážou efektivně bránit, tudíž se stávají lehkou obětí. Pokud je nějaký žák integrovaný do běžné třídy, měl by si ho učitel více všimnout a pozorovat ostatní, jak se k němu chovají, aby předešel případné šikaně. Neměl by mezi nimi dělat rozdíly.

Myslím si, že obětí šikany se může stát kdokoliv, kdo se od většiny něčím liší. Jsou to například i žáci z ekonomicky chudších rodin, jak uvedlo 17 žáků ze ZŠ Bechyně a 17 žáků ze ZŠ v Českých Budějovicích.

Co se týče pohlaví obětí, objevují se v odpovědích statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými ZŠ. 11 žáků z Bechyně a 1 žák z Českých Budějovic si myslí, že nejčastěji bývají šikanované holky (viz Příloha č. 5). Že jsou nejčastěji šikanováni kluci si myslí 6 žáků z ČB a 5 žáků z Bechyně.

U otázky č. 11 „*Co vše podle Tvého názoru patří mezi psychické týrání dětí?*“ 30 žáků ze ZŠ ČB a 31 žáků ze ZŠ Bechyně správně uvedlo, že mezi psychické týrání dětí patří nadávky. Mezi další typické znaky psychického týrání dětí patří zesměšňování

(2), jak uvedlo 29 dotazovaných žáků z Českých Budějovic a 29 žáků z Bechyně. Většina žáků z obou škol vykazuje dobrou informovanost i o této oblasti. Oproti tomu literatura i odborníci v praxi tento pojem hodnotí jako dost nejasný, zejména kvůli obtížnému prokazování míry psychického zranění dítěte (3).

Do psychického týrání dětí spadá také nátlak rodičů na dítě během rozvodu, jak správně zvolilo 16 žáků z Českých Budějovic a 12 žáků z Bechyně. Je patrné podle grafu č. 11, že žáci mají spíše vědomosti o verbálních útocích, které jsou zahrnuty do psychického týrání, než o psychické zátěži během konfliktů v rodině.

Hádka s matkou nepatří podle teoretických východisek této bakalářské práce do psychického týrání dětí. I přesto zaškrtnuli tuto možnost 2 žáci z Bechyně a 1 žák z Českých Budějovic. Stejně tak vzájemné nadávání si se sourozencem - tuto možnost zvolili 2 žáci z Bechyně.

U otázky č. 12 „*Co je sexuální zneužívání?*“ většina žáků z obou škol zvolila správně, že do sexuálního zneužívání patří osahávání, znásilnění a focení nahých dětí za peníze. Osahávání (39 žáků z ČB a 29 žáků z Bechyně) patří mezi dotykové formy sexuálního zneužívání (2). Stejně tak tam patří znásilnění (38 žáků z ČB a 27 žáků z Bechyně) podle Špeciánové (2). Focení nahých dětí za peníze (35 žáků z ČB a 28 žáků z Bechyně) neboli dětská pornografie patří do tzv. Komerčního sexuálního zneužívání dětí (8). Jak už jsem psala u otázky č. 7, je velmi důležité mít o této problematice dostatek informací, v dnešní době se stále objevuje více a více nových forem tohoto jevu.

Objímání kolem krku (1 žák z ČB a 1 žák z Bechyně) a pohlazení po hlavě (1 žák z Bechyně) nespadá dle východisek této práce do sexuálního zneužívání dětí. Jedná se o běžné citové projevy mezi lidmi.

Otázka č. 13 byla formulována: „*Co má dítě udělat, když se stane obětí násilí?*“

37 žáků z Českých Budějovic a 33 žáků z Bechyně by se svěřilo blízké osobě. 34 žáků ze ZŠ ČB a 29 žáků ze ZŠ Bechyně by o tom povědělo učiteli či učitelce. Pedagogové na školách by měli být proškolení v této problematice a v poskytování

krizové intervence ohroženým dětem, aby věděli, co mají dělat v této situaci. Pokud se učitel dozví o nějakém problému, měl by informovat rodiče případně odborníky, měl by mít také sociálně – právní znalosti z této oblasti, měl by si být vědom oznamovací povinnosti v případě ohrožení dítěte násilím. S vyšetřováním by měl být velmi opatrný (15, 14).

Statisticky významné rozdíly mezi ZŠ se objevily ve volbě odborné pomoci. Odbornou pomoc by vyhledalo 32 žáků z Českých Budějovic, kdežto v Bechyni by jí vyhledalo jen 15 žáků (viz. Příloha č. 6). Příčinou může být, že žáci z Bechyně nemají dostatek informací, na koho se v případě ohrožení obrátit.

Čekat, až se situace uklidní (1 žák z Bechyně) a dělat to také (1 žák z Bechyně) byly odpovědi představující maladaptivní způsoby řešení ohrožující situace.

Následky násilí mohou být různorodé a každé dítě je může prožívat jinak. Mohou se u dětí objevit různé somatické i psychické potíže, včetně závažných psychických poruch. Přístup krizové pomoci by měl být citlivý a šetrný k oběti. Pomoc dítěti v krizi jistě může (a měl by) poskytnout i pedagog ZŠ. Bohužel neexistuje žádný metodický pokyn, příručka či systematické proškolení učitelů v této oblasti. Učitel je tak odkázán zejména na svoji intuici a morálku. (15).

Na otázku č. 14 „*Znáš ve svém okolí zařízení, osobu nebo jinou možnost, kam se může dítě obrátit v případě, že se stane obětí nebo svědkem násilí?*“ uvedla většina žáků z obou škol, že zná možnost, kam se obrátit v případě ohrožení (viz. Příloha č. 7). Ovšem rozdíly v odpovědích mezi jednotlivými ZŠ byly statisticky významné.

Jednalo se o otázku polootevřenou, tudíž žáci, kteří zaškrtnuli možnost ano, pokračovali výčtem osob, odborníků a institucí, kam by se obrátili v případě ohrožení. Policii ČR, rodiče, učitele, Linku bezpečí, schránku důvěry a psychologa uvedlo 21 žáků z Bechyně a 23 žáků z ČB (viz. Příloha č. 7).

Na otázku č. 15 „*Znáš někoho ve svém okolí, kdo se stal obětí násilí?*“ odpovědělo 62% všech dotazovaných žáků na tuto otázku ne, což považují za velmi pozitivní zjištění. V příloze č. 8 je ale patrné, že téměř polovina dotazovaných žáků ze

ZŠ v Bechyni zná někoho ve svém okolí, kdo se stal obětí násilí. Může to vypovídat také o nedostatečné prevenci na této škole.

Na základě výsledků z dotazníkového šetření jsem přesvědčena, že informovanost žáků o násilí na dětech je poměrně vysoká. U každé vědomostní otázky odpověděla nadpoloviční většina žáků správně. Mají dostatek informací o šikaně, o fyzickém týrání, o sexuálním zneužívání, i o pomoci v případě ohrožení.

Co se týče porovnání škol v informovanosti žáků, podle Přílohy č. 3, 4, a 6 je patrné, že žáci na ZŠ v Českých Budějovicích jsou více informováni o násilí na dětech než žáci na ZŠ v Bechyni. Dalším důkazem mohou být i četná označení chybných odpovědí v dotaznících žáků ze ZŠ v Bechyni. Dále žáci z Českých Budějovic prokázali větší informovanost u otázky číslo 3 (viz. Tabulka č. 3).

Žáci z obou škol prokázali v dotaznících znalosti, které odpovídají míře realizovaných preventivních aktivit na jejich škole. Žáci ze ZŠ ČB jsou více informováni o násilí na dětech, jelikož mají na škole více preventivních aktivit zaměřených na tuto problematiku. Na rozdíl od ZŠ Bechyně jsou do těchto aktivit zahrnuty všechny ročníky. Dle MPP 1. ZŠ Bechyně (Příloha č. 9) jsou žáci informováni o problematice až v 8. ročníku a dle výpovědi školního metodika prevence probíhala přednáška o kyberšikaně pro 6. – 9. ročníky. Z toho můžeme usoudit, že žáci z 5. ročníků, pro které byl dotazník také určen, nemohou mít dostatek informací o násilí na dětech, protože škola pro ně nepořádá preventivní aktivity. Z toho logicky vyplývá, že žáci ze ZŠ Bechyně nemohli prokázat stejnou míru informovanosti jako žáci ze ZŠ ČB. Jedním z důvodů může být, že ZŠ v Bechyni nemá dostatek finančních prostředků na další preventivní aktivity zaměřené proti násilí na dětech, jak uvedl v rozhovoru školní metodik prevence této školy.

Hypotézy bakalářské práce *H1: „Žáci v daných školách s realizovanými preventivními aktivitami jsou informováni o projevech násilí na dětech“ a H2: „Existují rozdíly v informovanosti žáků na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a Bechyni“* byly potvrzeny.

5.2 Preventivní aktivity zaměřené na násilí na dětech na ZŠ ČB a ZŠ Bechyně

Dalším cílem mé práce bylo zjistit, jaké jsou na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a v Bechyni preventivní programy a realizované preventivní aktivity zaměřené proti násilí na dětech. Každá základní škola by měla mít vypracovaný vlastní Minimální preventivní program (dále jen MPP), který vypracovává výchovný poradce či školní metodik prevence ve spolupráci s ředitelem školy a pedagogickým sborem. Tento program je zaměřen na prevenci sociální patologických jevů.

5.2.1 Prevence násilí na dětech na ZŠ Bechyně

Školní metodik prevence mě odkázal na MPP, který je zveřejněn na webových stránkách školy. MPP 1. Základní školy v Bechyni obsahuje kapitolu *Minimální preventivní program* (viz. Příloha č. 9), která je pro můj výzkum důležitá. MPP je zaměřen na pedagogy, rodiče a žáky.

Co se týče vzdělávání pedagogů v oblasti prevence sociálně patologických jevů podle MPP ZŠ Bechyně, jsou vzdělávání dle nabídky, jak je napsáno v příloze č. 9. Myslím si, že by bylo lepší, kdyby nabídka vzdělávacích oblastí této problematiky byla v MPP vypsána. Pro školního metodika prevence je určen celoroční kurz.

Další oblastí MPP je spolupráce školy s rodiči. Pro prevenci sociálně patologických jevů, kam patří i násilí páchané na dětech, je tato spolupráce nezbytná. Škola seznamuje rodiče žáků s činnostmi školního metodika prevence na třídních schůzkách. Škola poskytuje rodičům poradenství v této oblasti na třídních schůzkách, především na prevenci šikany a návykových látek. Rodiče si mohou ve škole přečíst informační tabuli u vchodu, informace naleznou i na webu. Dále se zaměřuje na poradenství pro volbu povolání a další profesní uplatnění. Škola pořádá □aktivity na podporu spolupráce školy s rodiči, jako je například *Školní lehkooatletická olympiáda, Lyžařský výcvikový zájezd, Prezentace středních škol a učilišť* a další (viz. Příloha č. 9, Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči).

Nejdůležitější oblastí této kapitoly považují *Program preventivních aktivit*

pro žáky školy. Žáci jsou seznámeni s činnostmi a pomocí školního metodika prevence. Dále mají možnost využít schránku důvěry a přečíst si informace na nástěnce školního metodika prevence. Dále jsou vedeny v MPP 1. ZŠ Bechyně preventivní □aktivity konkrétně pro 5. a 6. ročníky, na které je zaměřena má práce. Jak můžeme vidět v příloze č. 9, nejsou u těchto ročníků uvedené aktivity, které by byly zaměřené na prevenci proti násilí páchaného na dětech. Podle plánu preventivních aktivit na této škole je probírána šikana až v 8. ročníku, s čímž nesouhlasím. Podle mého názoru by měl být tento problém řešen již v nižších ročnících, protože se objevuje i u daleko mladších dětí. Škola také poskytuje jednorázové □aktivity pro žáky. Jedna z těchto aktivit je zaměřena na kyberšikana (27) pro 6. – 9. ročníky, o které se zmínil i školní metodik prevence v rozhovoru.

5.2.2 Prevence násilí na dětech na ZŠ ČB

Na ZŠ ČB jsem byla odkázána na Výroční zprávu o činnosti školy za školní rok 2009/2010. V tomto dokumentu jsem se zaměřila na kapitolu číslo 6 (viz. Příloha č. 10), která pojednává o prevenci sociálně patologických jevů. Je zde uvedeno, že za celý školní rok měli 4 případy agresivní formy chování včetně šikany, což mi přijde k celkovému počtu 561 žáků na této škole vcelku minimální výskyt.

Pro pedagogy poskytuje škola vzdělávací akce v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Jedná se především o soubor materiálů z oblasti prevence sociálně patologických jevů, který je k dispozici všem vyučujícím a je umístěn na vnitřní počítačové síti školy. Dále poskytuje pedagogům informace o aktuální problematice sociálně patologických jevů.

Rodiče naleznou informace o této problematice na webových stránkách či na nástěnce školy. Škola také pořádá pro rodiče aktivity v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Jedná se o aktivity *Jak poznat drogovou závislost u dětí* a *Projekt ŠIK – prevence sociálně patologických jevů prostřednictvím videospotů na velkoplošné obrazovce ve vestibulu školy*. Myslím, že tyto aktivity pro rodiče jsou výborné, jelikož mají informace i z jiného zdroje na rozdíl od ZŠ Bechyně, která

rodičům žáků poskytuje informace o této problematice pouze na třídních schůzkách.

Žáci mohou získat informace z realizovaných preventivních aktivit, které jsou uvedeny v příloze č. 10. Je to zejména jednorázová aktivita prevence šikany pro 6. ročník realizovaná městskou policií. Dále škola poskytuje žákům preventivní aktivity ve výuce. Zejména se jedná o projekt *ŠIK* pro všechny ročníky, besedy o prevenci sociálně patologických jevů pro všechny ročníky, prevenci šikany pro 1. – 9. ročníky a prevenci sexuálního i jiného zneužívání opět pro všechny třídy.

Škola je v prevenci proti násilí na dětech zaměřená na všechny věkové kategorie na rozdíl od ZŠ Bechyně. Další věc, kterou oceňuji, je, že škola nemá jen preventivní aktivity zaměřené na šikanu, ale i na sexuální zneužívání.

6 Závěr

Bakalářská práce se zabývala problematikou prevence násilí páchaném na dětech na základních školách.

V teoretické části práce jsou uvedeny stěžejní údaje o násilí na dětech, obsahuje definice základních souvisejících pojmů, charakteristiky forem násilí na dětech, důsledky a prevenci těchto jevů.

Výzkum dané problematiky kombinoval kvalitativní a kvantitativní strategii výzkumu. Cílem kvalitativní části výzkumu bylo zjistit, jaké jsou na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a v Bechyni preventivní programy a realizované preventivní aktivity zaměřené proti násilí na dětech. Cílem kvantitativního výzkumu v rámci bakalářské práce bylo zjistit a porovnat míru informovanosti žáků uvedených základních škol o násilí na dětech.

V kvalitativním výzkumu byla stanovena tato základní výzkumná otázka: *ZVO: „Jaké preventivní programy a aktivity zaměřené proti násilí na dětech jsou realizovány na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a v Bechyni?“*. Ze strukturovaných rozhovorů s pedagogy vybraných ZŠ a z analýzy dokumentace školy (minimální preventivní program) jsou patrné rozdíly v přístupu jednotlivých škol k prevenci násilí na dětech. Kvantitativní výzkum obsahoval dvě hypotézy: *H1: „Žáci v daných školách s realizovanými preventivními aktivitami jsou informováni o projevech násilí na dětech“* a *H2: „Existují rozdíly v informovanosti žáků na vybrané základní škole v Českých Budějovicích a Bechyni“*. Obě hypotézy byly potvrzeny. Informovanost žáků o násilí na dětech je poměrně vysoká, žáci mají dostatek informací o šikaně, o fyzickém týrání, o sexuálním zneužívání, i o pomoci v případě ohrožení. Co se týče porovnání škol v informovanosti žáků, existují statisticky významné rozdíly v odpovědích žáků ZŠ ČB a ZŠ Bechyně. Míra informovanosti žáků o násilí na dětech odpovídá míře realizovaných preventivních aktivit na jejich škole.

Základní škola představuje velmi důležitou součást v systému prevence násilí páchaném na dětech. Je to místo, kde děti mohou získat základní informace o tomto sociálně patologickém jevu a je to také místo, kde bývá často detekováno a

následně řešeno ohrožení dítěte násilím. Je tedy zvláště důležité zabývat se prevencí syndromu CAN na všech úrovních na ZŠ – u dětí, u pedagogů i u rodičů.

7 Klíčová slova

Násilí na dětech

Syndrom CAN

Prevence

Krizová intervence

8 Seznam použitých zdrojů

- (1) ČÍRTKOVÁ, Ludmila, et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007. 191 s.
- (2) ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha : Linde, 2003. 156 s.
- (3) DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada Publishing, 1995. 245 s.
- (4) VANÍČKOVÁ, Eva, et al. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha : Portál, 1999. 118 s.
- (5) VODÁČKOVÁ, Daniela, et al. *Krizová intervence*. Praha : Portál, 2002. 543 s.
- (6) ELLIOTT, Michele. *Jak ochránit své dítě*. Praha : Portál, 1997. 173 s.
- (7) LANGMEIER, Josef. *Dětská psychoterapie*. Praha : Portál, 2000. 431 s.
- (8) DUNOVSKÝ, Jiří, et al. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha : Grada Publishing, 2005. 251 s.
- (9) PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. Praha : G plus G, 1999. 186 s.
- (10) KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, 2005. 256 s.
- (11) BOURCET, Stéphane; GRAVILLONOVÁ, Isabelle. *Šikana ve škole, na ulici, doma*. Praha : Albatros, 2006. 71 s.
- (12) BAŠTECKÁ, Bohumila, et al. *Terénní krizová práce*. Praha : Grada Publishing, 2005. 299 s.
- (13) *Who.int* [online]. 2011 [cit. 2011-08-15]. Violence Prevention Alliance.

Dostupné z WWW: <<http://www.who.int/violenceprevention/en/>>.

- (14) JEDLIČKA, Richard, et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha : Themis, 2004. 478 s.
- (15) ELLIOT, Julian; PLACE, Maurice. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha : Grada Publishing, 2002. 206 s.
- (16) *Minimalizacesikany.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-04-05]. Stádia šikanování. Dostupné z WWW: <<http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-sikane/70-stadia-sikanovani>>.
- (17) LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 2006. 368 s.
- (18) *Centrumelektra.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-04-06]. Problematika sexuálního zneužívání. Dostupné z WWW: <<http://www.centrumelektra.cz/problematika-sexualniho-zneuzivani/>>.
- (19) *Icm.cz* [online]. 4. 3. 2011 [cit. 2011-04-06]. Šikana – charakteristika. Dostupné z WWW: <<http://www.icm.cz/sikana-charakteristika>>.
- (20) *Domacinasili.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-04-06]. Primární prevence násilí mezi partnery. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/prevence/primarni-prevence-nasili-mezi-partnery/r97>>.
- (21) *Zdn.cz* [online]. 3. 10. 2004 [cit. 2011-04-06]. Diagnostika a prevence násilí páchaného na dětech. Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/postgradualni-medicina-priloha/diagnostika-a-prevence-nasili-pachaneho-na-detech-163716>>.

- (22) *Babyonline.cz* [online]. 2007-2011 [cit. 2011-04-06]. Dospívání (adolescence). Dostupné z WWW: <<http://www.babyonline.cz/vyvojitete/dospivani-adolescence.html>>.
- (23) *Mpsv.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-04-06]. Sanace rodiny. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5587>>.
- (24) TRAIN, Alan. Nejčastější poruchy chování dětí. Praha : Portál, 2001. 200 s.
- (25) ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: vývojová psychologie. Praha: Portál, 2006. 390 s.
- (26) VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I... Praha: Karolinum, 2005. 467 s.
- (27) Vládní kampaň: Stop násilí na dětech 2009. *Závislosti a my*. Květen 2010, květen, s. 4-6.
- (28) *Stopnasili.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-04-14]. Prevence a práce se třídou – mladší žáci. Dostupné z WWW: <<http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pedagogy-a-vychovne-poradce-zs/prevence-a-prace-se-tridou-mladsi-zaci.html>>.
- (29) *Zsnovosedly.cz* [online]. 2004-2010 [cit. 2011-08-04]. Školní metodik prevence. Dostupné z WWW: <<http://www.zsnovosedly.cz/node/64>>.
- (30) *14zskladno.cz* [online]. 2006 [cit. 2011-08-04]. Výchovné poradenství. Dostupné z WWW: <<http://www.14zskladno.cz/skola/vychovne-poradenstvi/>>.
- (31) *Aspectio.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-08-04]. Naše metody. Dostupné z WWW: <<http://www.aspectio.cz/nase-metody/>>.

- (32) CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- (33) RAMONET, I. *Tyranie médií*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 2003. 226 s. ISBN 80-204-1037-6.

9 Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník pro žáky ZŠ

Ahoj,

jmenuji se Zuzana Benešová a jsem studentkou 3. ročníku speciální pedagogiky Zdravotně sociální fakulty na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Má závěrečná práce nese název Prevence násilí na dětech na ZŠ a tímto tě chci poprosit o vyplnění tohoto dotazníku, který je součástí této práce. Dotazník je anonymní a jeho výsledky použiji pouze ve své bakalářské práci.

Předem ti děkuji ☺

Dotazník:

Vyplň, prosím, pravdivě všechny otázky. U jednotlivých otázek je možné zakroužkovat jednu či více odpovědí, případně napsat vlastní názor. Pozor, dotazník má dvě strany!

1. jsi: a) chlapec b) dívka

2. Tvůj věk je let

3. Napiš vlastními slovy, co podle Tebe znamená násilí páchané na dětech:

4. Myslíš si, že máš dostatek informací o násilí na dětech?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná možnost (napiš):

5. Odkud máš informace o násilí na dětech?

- a) ze školy
- b) od rodičů
- c) od kamarádů
- d) od lékaře
- e) z médií (televize, internet, časopisy,...)
- f) jiná možnost (napiš):

6. Učili jste se o násilí na dětech ve škole?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná možnost (napiš):

7. Co jste se ve škole o násilí učili?

- a) o šikaně
- b) o domácím násilí

- c) o týrání a sexuální zneužívání dětí
- d) na koho se v případě ohrožení obrátit
- e) o zanedbávání dětí
- f) jiná možnost (napiš):

8. Co vše patří podle Tvého názoru mezi fyzické týrání dětí?

- a) facka od rodiče za trest
- b) bití
- c) kopání
- d) vzájemná rvačka se sourozencem
- e) pálení cigaretami
- f) jiná možnost (napiš):

9. Co je podle Tvého názoru šikana?

- a) kamarádké pošťuchování
- b) kopání
- c) vydírání
- d) vyrušování při výuce
- e) pomlouvání
- f) jiná možnost (napiš):

10. Kdo je podle Tebe nejčastěji šikanován?

- a) žáci s výbornými známkami
- b) žáci s postižením
- c) kluci
- d) holky
- e) žáci z chudších rodin
- f) jiná možnost (napiš):

11. Co vše podle Tvého názoru patří mezi psychické týrání dětí?

- a) nadávky
- b) zesměšňování
- c) hádka s matkou
- d) nátlak rodičů na dítě během rozvodu
- e) vzájemné nadávání si se sourozencem
- f) jiná možnost (napiš):

12. Co je sexuální zneužívání?

- a) objímání kolem ramen a krku
- b) osahávání
- c) znásilnění
- d) focení nahých dětí za peníze
- e) pohlázení po hlavě
- f) jiná možnost (napiš):

13. Co má dítě udělat, když se stane obětí násilí (týrání, zneužívání, zanedbávání, šikany)?

- a) svěřit se někomu blízkému, ke komu má důvěru (příbuzný, kamarád, učitel,...)
- b) vyhledat odbornou pomoc (Linka důvěry, psycholog,...)
- c) povědět o tom učiteli/učitelce ve škole

- d) čekat a doufat, že se situace sama uklidní
- e) dělat to ťcti
- f) jiná možnost (napiš):

14. Znáš ve svém okolí zařízení, osobu nebo jinou možnost, kam se může dítě obrátit v případě, že se stane obětí nebo svědkem násilí?

- a) Ano - napiš o jakou osobu, zařízení nebo možnost se jedná:.....
.....
.....
- b) ne
- c) jiná možnost (napiš):

15. Znáš někoho ve svém okolí, kdo se stal obětí násilí (týrání, zneužívání, zanedbávání, šikany)?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná možnost (napiš):

Příloha č. 2: Otázky strukturovaného rozhovoru

Podklady pro strukturovaný rozhovor s výchovnými poradci ZŠ:

1. Jaké preventivní programy a aktivity zaměřené proti násilí na dětech jsou realizovány na Vaší ZŠ?
2. Jak tyto aktivity v praxi vypadají? (Jde o jednorázové přednášky nebo o ucelený soubor cti aktivit, exkurze,...?)
3. Kdo tyto aktivity realizuje? (učitel místní ZŠ, někdo jiný – popřípadě kdo)
4. Jsou tyto preventivní aktivity zaměřené pouze na děti nebo cti na pedagogy Vaší ZŠ?
5. Jak tyto preventivní aktivity na Vaší ZŠ hodnotíte? (Považujete je za dostatečné? Pokud ne, jakým způsobem byste dle Vašeho názoru prevenci v této oblasti doplnil/a?)

Příloha č. 3: Výsledky testu chí-kvadrát

Otázka č. 7: Co jste se ve škole o násilí učili?

O týrání a sexuálním zneužívání				
		ano	ne	Total
ZŠ	Bechyně	8	26	34
	ČB	25	14	39
	Total	33	40	73

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	12,072 ^a	1	,001		
Continuity Correction ^b	10,489	1	,001		
Likelihood Ratio	12,506	1	,000		
Fisher's Exact Test				,001	,001
Linear-by-Linear Association	11,906	1	,001		
N of Valid Cases	73				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,37.

Zdroj: Vlastní výzkum

Příloha č. 4: Výsledky testu chí-kvadrát

Otázka č. 7: Co jste se ve škole o násilí učili?

Na koho se v případě ohrožení obrátit				
		ano	ne	Total
ZŠ	Bechyně	12	22	34
	ČB	27	12	39
	Total	39	34	73

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,407 ^a	1	,004		
Continuity Correction ^b	7,099	1	,008		
Likelihood Ratio	8,563	1	,003		
Fisher's Exact Test				,005	,004
Linear-by-Linear Association	8,292	1	,004		
N of Valid Cases	73				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,84.

b. Computed only for a 2x2 table

Zdroj: Vlastní výzkum

Příloha č. 5: Výsledky testu chí-kvadrát

Otázka č. 10: Kdo je podle Tebe nejčastěji šikanován?

		Holky		
		ano	ne	Total
ZŠ	Bechyně	11	23	34
	ČB	1	38	39
	Total	12	61	73

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	11,734 ^a	1	,001		
Continuity Correction ^b	9,666	1	,002		
Likelihood Ratio	13,135	1	,000		
Fisher's Exact Test				,001	,001
Linear-by-Linear Association	11,574	1	,001		
N of Valid Cases	73				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,59.

b. Computed only for a 2x2 table

Zdroj: Vlastní výzkum

Příloha č. 6: Výsledky testu chí-kvadrát

Otázka č. 13: Co má dítě dělat, když se stane obětí násilí?

Vyhledat odbornou pomoc				
		ano	ne	Total
ZŠ	Bechyně	15	19	34
	ČB	32	7	39
	Total	47	26	73

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	11,398 ^a	1	,001		
Continuity Correction ^b	9,804	1	,002		
Likelihood Ratio	11,702	1	,001		
Fisher's Exact Test				,001	,001
Linear-by-Linear Association	11,242	1	,001		
N of Valid Cases	73				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,11.

Zdroj: Vlastní výzkum

Příloha č. 7: Tabulka s výsledky 1

Otázka č. 14: Znáš ve svém okolí zařízení, osobu nebo jinou možnost, kam se může dítě obrátit v případě, že se stane obětí nebo svědkem násilí?

Znalost pomoci					
		ano	ne	jiná	Total
ZŠ	Bechyně	21	11	2	34
	ČB	23	16	0	39
	Total	44	27	2	73

Zdroj: Vlastní výzkum

Příloha č. 8: Tabulka s výsledky 2

Otázka č. 15: Znáš někoho ve svém okolí, kdo se stal obětí násilí?

Znalost oběti					
		ano	ne	jiná	Total
ZŠ	Bechyně	16	18	0	34
	ČB	11	27	1	39
	Total	27	45	1	73

Zdroj: Vlastní výzkum

Příloha č. 9: Minimální preventivní program 1. Základní školy v Bechyni – kapitola C

C. MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

I. PRÁCE PEDAGOGICKÉHO SBORU A VEDENÍ ŠKOLY

1. V oblasti přímé práce pedagogů

2. Plán vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence SPJ

Název a odborné zaměření vzdělávání	Počet hodin	Datum konání	Realizátor – organizace, odborník	Počet školených pedagogů
Dle nabídky				

3. Plán vzdělávání ŠMP v oblasti prevence SPJ

Název a odborné zaměření vzdělávání	Počet hodin	Datum konání	Realizátor – organizace, odborník
Kurz ŠMP		celoročně	DVPP

4. Způsob spolupráce s ostatními pedagogy

Počty pedagogických pracovníků	Celkem: 21	Podílející se aktivně na prevenci	Nepodílející se aktivně na prevenci
Vedení školy:	2	2	
Z toho učitelé	16	16	
Vychovatelé	3	3	
Místní odborné výchovy			
Jiné (vepište)			

II. SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODIČI

1. Způsoby seznámení rodičů s činností ŠMP , možnostmi spolupráce a MPP

- představení ŠMP na třídních schůzkách dne 18. 11. 2010

konzultační hodiny: každé úterý 15.00-15.45 sborovna, kabinet školních dílen

veškeré další informace na webových stránkách školy: www.zsbechyne.cz

e-mail: Izsbechyne@seznam.cz

informační tabule u vchodu do školy

nástěnka v 1. pavilonu školy

schránka důvěry

- *prevenci školní neúspěšnosti*
- *primární prevenci sociálně patologických jevů,*
- *kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění,*
- *odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním*
- *péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,*
- *průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s neprospěchem a vytváření předpokladů pro jeho snižování*
- *metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy.*
- *spolupráce se školskými poradenskými zařízeními (poradna, centrum) a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy.*

2. Aktivity pro rodiče

Název aktivity	Datum konání	Realizátor, přednášející
1. Pojem šikana ,vztahy ve třídě, kyberšikana	Listopad- tř. schůzky	Tř. učitel
2. Návykové a škodlivé látky	Duben- tř. schůzky	Tř. učitel

3. Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči

Název aktivity	Datum konání	Vedoucí programu
Výstava Č. Budějovice „Vzdělání a řemeslo 2010“	30.9. 2010	Mgr. M. Petr
Beseda o volbě povolání s pracovníkem Úřadu práce v Táboře.	14.10. 2010	Mgr. M. Petr Mgr. M. Mičanová
Prezentace středních škol a učilišť, hotel Palcát	20.10.2010	
První den ve škole- soutěže, táborák 1. třída	1.9. 2010	Mgr. J. Morkes
Třídní schůzka rodičů žáků 1. třídy	Září 2010	Mgr. J. Morkes
Lyžařský výcvikový zájezd	Březen 2011	Mgr. J. Pazourek
Besedy s městskou policií	Září - květen	
Den otevřených dveří SPŠK	4.10. 2010	Mgr. M. Petr
Školní turnaj ve florbalu	27.10.2010	Mgr. M. Petr
O pohár starosty města Bechyně – florbalový turnaj	Duben 2011	Mgr. M. Petr
Předškolák 1, 2, 3, 4	Říjen, listopad, prosinec, leden	Učitelé 1. stupně
„Vánoční a Velikonoční dílničky“	Prosinec, březen	Členové výboru SRPDS, rodiče, vychovatelky škol. Družiny
Konzultační odpoledne pro rodiče	18.11. 2010	Vedení školy, učitelé
„Bechyňská veverka –soutěž ve šplhu	21.4. 2011	Učitelé Tv.
Přebor školy v šachu	Leden 2011	Š. Bernáth
„Bechyňská laťka – soutěž ve skoku vysokém	Duben 2011	Učitelé Tv.
Školní kolo dopr. soutěže	Březen 2011	Mgr. M. Petr
Školní kolo recitační soutěže	Duben 2011	Městská policie Mgr. F. Oplatek
	Únor	Mgr. M. Borková
Školní lehkooatletická olympiáda	Květen	Učitelé a vedení obou základních škol

III. PROGRAM PREVENTIVNÍCH AKTIVIT PRO ŽÁKY ŠKOLY

1. stupeň: oblast zdravého životního stylu (výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa a

pohybové aktivity

: komunikace, sociální dovednosti

: kolektivní soužití

: vnímání jedince jako osobnost- kladné i záporné stránky

- prostřednictvím třídních učitelů a učitelů v jednotlivých vyučovacích hodinách

- v rámci různých krátkodobých i dlouhodobých projektů

- kroužky, volnočasové aktivity, ZUŠ, tělovýchovná jednota.....

- školní družina

- spolupráce s městskou policií

2. stupeň: oblast zdravého životního stylu (výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa a

pohybové aktivity

: oblast společenskovední (komunikace, sociální dovednosti a kompetence),

: oblast přírodovědná (biologie člověka, fyziologie, chemie),

: oblast rodinné a občanské výchovy,

: oblast sociálně-právní.

-práce třídních učitelů

- diskuse v rámci občanské a rodinné výchovy na škole

- kroužky, zájmové útvary

- dlouhodobé i krátkodobé projekty/ spolupráce s policií, lékaři, ...

- práce ve skupinách

- spolupráce s odborníky / lékaři, policie, PPP/

1. Způsob seznámení žáků s činnostmi ŠMP, možnostmi pomoci a MPP

1. stupeň: osobní představení ve třídách

2. stupeň: osobní představení v hodinách fyziky, rodinné výchovy

konzultační hodiny: každé úterý 15.00-16.00 sborovna, kabinet školních dílen

veškeré další informace na webových stránkách školy: www.zsbechyne.cz

schránka důvěry – 1. pavilon

nástěnka ŠMP – 1. pavilon

osobní schůzka kdykoliv při výskytu problému

Témata: školní násilí, šikana ze strany vrstevníků i starších spolužáků

násilí doma i ve škole, ve volném čase

ohrožení ze strany školy, rodiny

výskyt, požívání a distribuce návykových látek, zejména alkohol, tabák, omamné látky

sexuální a jiné zneužívání

jiná nebezpečí pro zdravý vývoj dítěte

2. 1. Nespecifická a specifická prevence pro žáky ve výuce, která je součástí učebních osnov

1. , 2. , 3. ročník (třídy)

Vyučovaný předmět	Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Učitel
Prvouka	Osobní bezpečí při cestě do školy a ze školy / návštěva městského strážníka p. Halamy, přechody pro chodce, bezpečnost na komunikacích../	Mgr. J. Morkes Mgr. S. Indrová, Mgr. Z. Kotounová Městská policie
Prvouka	Naučit schopnosti klást otázky Uplatňovat svůj názor Vysvětlit škodlivost kouření Zásady vzájemné komunikace dětí a dospělých-	Mgr. S. Indrová, Mgr. Z. Kotounov
Dramatická výchova	Rozvoj komunikativních dovedností, učení kooperace Řešení problémů, zvyšování sebevědomí a sebepojetí, rozvoj empatie- forma. Dramatické hry a cvičení, příběhové drama	Mgr. F. Oplatek Mgr. L. Panková
Tělesná výchova 3. ročník	Kurz plavání - prožitková pedagogika, Sebepoznávání, vzájemná komunikace, hry, rozvoj tělesné a duševní zdatnosti, orientace a zvykání na jiné prostředí i kamarády	Mgr. J. Vašicová Mgr. L. Panková

4. ročník

Vyučovaný předmět	Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Učitel
Přírodověda, vlastivěda	Osobní bezpečí při cestě do školy a ze školy / návštěva městského strážníka p. Halamy, Kabelky přechody pro chodce, bezpečnost na komunikacích, beseda o návykových látkách../	Mgr. J. Radvanová, Mgr. J. Fišerová Městská policie
Čj, M, Pv Tv	Rozvíjení schopnosti uplatňovat vlastní názor, učení vzájemné pomoci a vyrovnání se s neúspěchem Výchova ke zdraví, komunikaci, zvyšování fyz. kondice, lásky ke sportu Kurz plavání - prožitková pedagogika, Sebepoznávání, vzájemná komunikace, hry, rozvoj tělesné a duševní zdatnosti, orientace a zvykání na jiné prostředí i kamarády	Mgr. F. Oplatek Mgr. M. Petr Mgr. J. Vašicová Mgr. L. Panková

5. ročník

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Negativní vlivy kouření, alkoholu- beseda, projekce	
Osobní bezpečí při cestě do školy a ze školy / návštěva městského strážníka p. Halamy, přechody pro chodce, bezpečnost na komunikacích../	Městská policie
Rozvoj spolupráce, zvyšování sebedůvěry, forma rozhovorů, vzájemné pomoci	Mgr. F. Oplatek., Mgr. Ž. Hrubá

6. ročník

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Výchova ke zdraví- zdravý životní styl-projekt- sportovní utkání, beseda s lékařem - dietoložka, nástěnky	Mgr. J. Radvanová,
Negativní vlivy kouření, alkoholu- beseda, projekce	Vojenská policie.
Multikulturní výchova- náboženství, báje, mýty	Mgr. M. Borková
Tv-zvyšování fyzické zdatnosti a získávání určité dovednosti, budování správného životního stylu	učitelé tv
Rozvoj komunikativních dovedností, učení kooperace Řešení problémů, zvyšování sebevědomí a sebepojetí, rozvoj empatie- forma. Slohová průprava, dram. Hry, práce s literárními texty Negativní vlivy kouření, alkoholu- beseda, projekce	Mgr. F. Oplatek Mgr. M. Borková Mgr. Ž. Hrubá

7. ročník

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Prevence závislosti návykových látek, řešení stresu, schopnost vyjádřit svůj vlastní názor	Mgr. J. Radvanová, Mgr. M. Petr
Výchova ke zdraví- zdravý životní styl-projekt- sportovní utkání, nástěnky	Mgr. J. Radvanová, J. Učitelé Tv
Tv-zvyšování fyzické zdatnosti a získávání určité dovednosti, budování správného životního stylu Negativní vlivy kouření, alkoholu- beseda, projekce Kyberšikana	učitelé Tv Mgr. J. Pekař

8. ročník

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Abeceda lidské sexuality- videoprojekce	Mgr. J. Radvanová,
Beseda na téma AIDS, sex, drogy	.
Tv-zvyšování fyzické zdatnosti a získávání určité dovednosti, budování správného životního stylu	učitelé Tv
Tolerance v lidské společnosti.	Mgr. M. Petr
Řešení problémových situací- návykové látky, šikana, xenofobie, narušené rodinné vztahy, vliv médií na život, vliv náboženství Formy- Strukturovaná dramata, hra v roli. Rasová diskriminace, útlak menšin v mnohonárodnostních státech Uplatnění ve společnosti, vznik států, současnost. Forma: práce ve dvojicích, skupinách	Mgr. F. Oplatek Mgr. J. Pazourek

9. ročník

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Abeceda lidské sexuality- videoprojekce	Mgr. J. Radvanová,
Beseda na téma AIDS, sex, drogy	
Ch- zneužití léků Tv-zvyšování fyzické zdatnosti a získávání určité dovednosti, budování správného životního stylu	učitelé Tv
Volba povolání- nová škola, nový kolektiv, nové místo, adaptace na nový život- občanská a rodinná vých.	Mgr. M. Petr
Rasová diskriminace, útlak menšin v mnohonárodnostních státech Uplatnění ve společnosti, vznik států, současnost. Forma: práce ve dvojicích, skupinách	Mgr. J. Pazourek Mgr. M. Petr

Hodiny občanské výchovy, rodinné výchovy a výchovy ke zdraví

Zvyšování sebevědomí žáků

Objektivní hodnocení svých schopností

Schopnost klást otázky a vyjádřit svůj názor- besedy na aktuální témata

Řešení stresu

Zdravý životní styl – projekt, beseda

Programy zaměřené na prevenci závislosti- videa, besedy

Volba povolání

2. 2. Specifická prevence pro žáky ve výuce, reagující na individuální situaci ve třídě

SPJ který bude řešen:	Výskyt a zneužívání tabáku
Jak byla situace zjištěna: :	diskuse mezi pedagogy o využívání volného času některými jedinci- potulování po městě, kouření na veřejnosti
Kdo bude situaci řešit – jméno učitele nebo externího odborníka, organizace:	třídní učitel, , ŠMP
Kdy bude situace řešena: průběh školního roku	
S použitím jakých metod bude intervence vedena: rozhovor, diskuse, přednáška, projektové dny	
Způsob ověření efektivity intervence: menší výskyt těchto nešvarů žáků na veřejnosti	

2. 3. Jednorázové aktivity pro žáky

Název aktivity, akce	Datum	Realizátor
Kyberšikana	Dle tříd	Mgr. J. Pekař
Škodlivost návykových látek	prosinec	Učitelé Rv a Ov
Dopravní značení, kolo, bezpečně na silnici	Duben	Městská policie
Projektové dny	celoročně	Učitelé a žáci

2. 4. Volnočasové aktivity pro žáky

Název aktivity, akce, kroužku	Datum nebo frekvence konání	Vedoucí programu
Florbal 1. stupeň	1x týdně	Mgr. M. Petr
Sportovní hry - košíková, volejbal	2x týdně	Mgr. J. Pazourek, Mgr. J. Krejčová
Dyslexie	1x týdně	Mgr. L. Panková
Dramatický kroužek	3x týdně	Mgr. F. Oplatek
Keramický kroužek	2x týdně	p. D. Půlpytlková
Angličtina hrou	1x týdně	Mgr. J. Vašicová
Šikovné ruce	1x týdně	p. D. Langerová
Kondiční posilování	1x týdně	Mgr. J. Pazourek
Orientální tanec	1x týdně	Mgr. L. Panková
Šachový kroužek	1x týdně	Ing. Š. Bernáth
Kroužek počítačových her	1x týdně	Ing. J. Dušek
Florbalové turnaje	Prázdniny	Mgr. M. Petr
Šachový přebor škol	1x za rok	Ing. Š. Bernáth
Kroužky při školním klubu ZŠ Libušina		

IV. OSTATNÍ AKCE V OBLASTI PREVENCE SPJ

LVVZ žáků 5. – 9. třídy

Návštěvy výstav, galerií, vánoční a velikonoční tradice

Pomoc žáků při výzdobě a úpravách školy a školního okolí

Poslední zvonění žáků 9. ročníku

Divadelní představení dramatického kroužku naší školy pod vedením Mgr. F. Oplatka pro žáky i

V. SPOLUPRÁCE S OKOLÍM ŠKOLY

Organizace	Jméno odborníka	Kontakt (adresa, telefon, e-mail)
Městská policie Bechyně	p. Halama, Kabelka	Novodvorská, tel. 604718306
Policie ČR		381211014
Mě.Ú. Bechyně, odbor soc. věcí	p. Fišerová	381477010
Mě.Ú. Týn nad Vltavou	p. Cíhová	385772296
Dětský lékaři	Mudr. Z. Mikulášová Mudr. J. Trucová	381213808 381213640
PPP Tábor	Mgr. J. Bláhová	381415164
IPS Tábor	Mgr. Prosová	950165150
MŠ Jahůdka	p.B. Vorlová	381213171

VI. EVIDENCE A EFEKTIVITA

Evidence SPJ je uložena u ŠMP a výchovného poradce Mgr. M. Petra / neomluvené hodiny, zápisy z prospěchových a výchovných komisí, zápisy ze setkání s rodiči, zprávy z kontrolních vyšetření z PPP, kopie vzdělávacích plánů integrovaných žáků,

Zdroj: Minimální preventivní program. In Minimální preventivní program [online]. Bechyně: 1. ZŠ Bechyně, 2010 [cit. 2011-08-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsbechyne.cz/www/1zsbechyne/rs/download/20101108093750141.pdf>>.

**Příloha č. 10: Výroční zpráva Základní školy Bezdrevská v Českých Budějovicích
o činnosti školy za školní rok 2009/2019 – kapitola 6**

6. Údaje o prevenci sociálně patologických jevů

Použité zkratky:

MPP – Minimální preventivní plán

SPJ – Sociálně patologické jevy

ŠMP – Školní metodik prevence

Prevence sociálně patologických jevů patřila k důležitým úkolům školy. Počet a nebezpečnost jevů se dařilo minimalizovat a to zejména plněním následujících úkolů:

- zpracováním a důsledným plněním MPP
 - aktivní činností každého zaměstnance při zjištění SPJ ve škole
 - důslednou a okamžitou spoluprací s rodinou při zjištění SPJ
 - okamžitým řešením záškoláctví a to i ve spolupráci s výchovnou komisí nebo s odborem sociálních věcí zřizovatele
 - důsledným uplatňováním vnitřního pokynu k prevenci šikanování a "Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky (čj. 28275/2000-22)
 - řešením opakovaných přestupků se zaviněním rodiny na jednání výchovné komise
- I přesto se ve škole SPJ vyskytly, ale jejich počet je k počtu žáků vcelku minimální.

Výskyt sociálně patologických jevů ve škole

Druh SPJ	krádeže		neomluv. hodiny		alkohol		kouření		ostatní drogy		agresivní formy chování vč. šikany		snížená známka z chování	
	žáků	případů	hodin	žáků	žáků	případů	žáků	případů	žáků	případů	žáků	případů	2	3
počet	2	2	16	2	0	0	3	2	1	1	4	4	13	3

Realizované jednorázové aktivity pro žáky zaměřené na prevenci SPJ

Název aktivity, akce	Třídy	Realizátor
Beseda s Policií ČR – Bezpečně do školy	1..2..3. roč.	Policie ČR
Ukázka výcviku služebních psů	4. roč.	Cizinecká policie
Beseda se spisovatelem J. Macounem – autorské čtení, četbou proti SPJ	4.roč.	J. Macoun
Bludištěm vztahů – projekt Duha	4. roč.	TU
Bezpečně do školy – beseda s Městskou policií	5. roč.	Mgr. V. Sup, Městská policie
Bezpečí pro ženy a dívky – beseda a nácvik sebeobrany	8.a 9. roč.	Mgr. V. Sup, Městská policie
Prevence šikany	6. roč.	Městská policie
Čas proměn	6. roč.	p. Šindelářová Procter a Gamble
Kamarád jako kamarád – projekt	8. roč.	Mgr. M. Pešková
Zdravý životní styl	7..8..9. roč.	Zdravotně soc. fakulta
Exkurze do Terezína a Lidic	8.a 9. roč.	PK dějepisu
Ochrana životního prostředí ve škole, v místě bydliště, doma- projekt Duha	5. až 9. roč.	PK přírodopisu
Bludištěm vztahů – projekt Duha	5. až 9. roč.	TU
Mezilidské vztahy, pomoc bližním – projekt Duha	5. až 9. roč.	Školní parlament, TU
První pomoc při úrazech – praktický nácvik	8. roč.	SZD
Projekt ŠIK – Školní informační kanál, prevence SPJ prostřednictvím videospotů na velkoplošné obrazovce ve vestibulu školy	1. až 9. roč.	Vedení školy, ŠMP a TU

Preventivní aktivity pro žáky ve výuce, které nereagují na aktuální problémy, jsou však součástí strategie prevence nastavené školou, a jejich realizace probíhá pro jednotlivé třídy zvlášť

Název aktivity	Zaměření	Třídy	Realizátor
Besedy	Prevence SPJ – drogy, šikana, nedrogové závislosti	1.-9. r.	ŠMP, TU a ostatní vyučující
Komunikativní dovednosti	Odmítnutí drogy	3 – 9. r.	TU, vyučující Ov a Rv
Zvyšování sebevědomí žáků	Sebeuvědomování, postavení v kolektivu	1.- 9. r.	TU, vyučující Ov Rv
Osobní bezpečí	Prevence šikany, bezpečné chování	1.- 9. r.	TU a ostatní vyučující
Sexuální výchova	Vztahy v rodině, vztahy mezi spolužáky, přátelství a láska „Láska ano, sex ne“ a “Bezpečný sex“ – výuk. Programy	3.- 9. r.	TU a vyučující Rv a Ov
Učení vzájemné pomoci a spolupráci	Vytváření kladných vztahů v kolektivu	1.-9. r.	Všichni vyučující
Prevence projevů netolerance a rasismu	vytváření tolerantních vztahů ke všem lidem bez rozdílu barvy pleti	1.- 9. r.	Všichni vyučující
Působení sekt	Dobré zázemí v rodině, kamarádství, důvěra	1.- 9. r.	Všichni vyučující
Zdravý životní styl	Osvěta, projekty zaměřené na pohyb a zdravou výživu	1 – 9. r.	TU a vyučující odpovíd. předmětů
Prevence drogových a nedrogových závislostí	Informace o účincích drog na zdraví, nebezpečí nedrogových závislostí	1.- 9. r.	TU a vyučující Ov, Rv, Př a Ch
Prevence šikany	Vytváření kladných vztahů v kolektivu	1.- 9. r.	Všichni vyučující
Prevence sexuálního i jiného zneužívání	Vytváření pocitu důvěry a bezpečí – svěřit se s problémem	1.- 9. r.	Všichni vyučující
Řešení problémů, stres	Umět zaujmout správný postoj k řeš. problému, nejednat zkratovitě	3. – 9. r.	TU

Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči

Název aktivity	Datum konání (měsíc)	Vedoucí programu
Informace o SPJ na webových stránkách školy	průběžně	ŠMP, vedení školy
Informace o SPJ na nástěnce školy	průběžně	ŠMP
Konzultační hodiny pro rodiče	září – červen	ŠMP
Den otevřených dveří	prosinec	vedení školy
Návštěva Jihočeského muzea – advent	prosinec	3. roč.
Spaní ve škole	květen	2. roč.
Škola v přírodě	březen	2. roč.
Pouštění draků	listopad	2. roč.
Návštěva kina	duben	1. roč.
Vičíada	říjen	2. roč.
Domácí mazlíčci – projekt	březen	4. roč.
Koncerty, vystoupení a soutěže žáků ZUŠ	celoročně	ZUŠ

Aktivity pro rodiče v oblasti prevence SPJ

Název aktivity	Datum konání (měsíc)	Realizátor, přednášející
Jak poznat drogovou závislost u dětí – diskuse a leták	prosinec	ŠMP a TU
Projekt ŠIK – prevence SPJ prostřednictvím videospotů na velkoplošné obrazovce ve vestibulu školy	průběžně	ŠMP a vedení školy

Významnější vzdělávací akce pro pedagogické pracovníky v oblasti prevence SPJ

Název a odborné zaměření vzdělávání	Počet hodin	Realizátor – organizace, odborník	Počet školených pedagogů
Jak učit právní vědomí	6	Mgr. M. Veselá	35
Multikulturní výchova	5	Ing. B. Machová	35
Soubor materiálů z oblasti prevence SPJ je umístěn na vnitřní počítačové síti a je k dispozici všem vyučujícím		ředitel školy	
Informace o aktuální problematice v oblasti SPJ		ředitel školy, ŠMP	35

Zdroj: Údaje o prevenci sociálně patologických jevů. In *Výroční zpráva o činnosti školy* [online]. České Budějovice : ZŠ Bezdrevská, 2010 [cit. 2011-08-15]. Dostupné z WWW: <http://www.zsvltava.cz/data/dokumenty/vyrzpr09_10.pdf>.

Příloha č. 11: Tabulka s výsledky 3

Otázka č. 4: Myslíš si, že máš dostatek informací o násilí na dětech?

		ano	ne	jiné	Total
ZŠ	Bechyně	22	7	5	34
	ČB	24	10	5	39
	Total	46	17	10	73

Zdroj: Vlastní výzkum

Příloha č. 12: Tabulka s výsledky 4

Otázka č. 6: Učili jste se o násilí na dětech ve škole?

		ano	ne	jiná	Total
ZŠ	Bechyně	23	8	3	34
	ČB	36	1	2	39
	Total	59	9	5	73

Zdroj: Vlastní výzkum